

KLP

Kvartalsrapport

KLP KONSERN
2. KVARTAL 2017

Innhold

KLP KONSERN

RAPPORT ANDRE KVARTAL 2017	4
RESULTAT	9
BALANSE	10
EGENKAPITALOPPSTILLING	11
KONTANTSTRØMOPPSTILLING	12
NOTER TIL REGNSKAPET	13
— Note 1 Regnskapsprinsipper	13
— Note 2 Segmentinformasjon	14
— Note 3 Premieinntekter for egen regning	18
— Note 4 Andre inntekter	18
— Note 5 Rentekostnad og verdiendring ansvarlige lån og fondsobligasjonslån	18
— Note 6 Driftskostnader	19
— Note 7 Andre kostnader	19
— Note 8 Investerings eiendom	19
— Note 9 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser	20
— Note 10 Innlån	25
— Note 11 Virkelig verdi hierarki	27
— Note 12 Likviditetsrisiko	32
— Note 13 Renterisiko	34
— Note 14 Kredittrisiko	37
— Note 15 Forsikringsmessige avsetninger i livsforsikring	41
— Note 16 Annen kortsiktig gjeld	41
— Note 17 Kapitalkrav	42
— Note 18 Presentasjon av eiendeler og gjeld som er gjenstand for netto oppgjør	43
— Nøkkeltall - akkumulert	45

Innhold

IKKE-FINANSIELT REGNSKAP

KVARTALSREGNSKAP	49
— Note 1 Utelukkede selskaper	50
— Note 2 Dialog	50
— Note 3 Energiforbruk i KLP-huset	50
— Note 4 Energiforbruk i egne kontorer i Trondheim	50
— Note 5 Energiforbruk i egne kontorer i Bergen	50
— Note 6 Utslipp fra flyreiser	50

KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE

KVARTALSREGNSKAP	51
RESULTATREGNSKAP	52
BALANSE	53
EGENKAPITALOPPSTILLING	55
KONTANTSTRØMOPPSTILLING	56
NOTER TIL REGNSKAPET	57
— Note 1 Regnskapsprinsipper	57
— Note 2 Verdiendring eiendomsinvesteringer	58
— Note 3 Premieinntekter for egen regning	58
— Note 4 Erstatninger	58
— Note 5 Forsikringsrelaterte driftskostnader	58
— Note 6 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser	59
— Note 7 Virkelig verdi hierarki	65
— Note 8 Presentasjon av eiendeler og gjeld som er gjenstand for netto oppgjør	73
— Note 9 Forpliktelser	75
— Note 10 Kapitalkrav	76

Rapport andre kvartal 2017

SOLID AVKASTNING ANDRE KVARTAL 2017

- Godt avkastningsresultat
- God vekst og lønnsomhetsutvikling i datterselskapene
- Også dette kvartalet bidro aksjemarkedet sterkest til den gode avkastningen i selskapet

KLP – ET KUNDEEIET KONSERN

KLP-konsernet består av følgende selskaper: Kommunal Landspensjonskasse (KLP) og datterselskapene KLP Banken, KLP Skadeforsikring, KLP Kapitalforvaltning, KLP Bedriftspensjon, KLP Forsikringservice og KLP Eiendom.

Konsernet hadde ved utgangen av andre kvartal en forvaltningskapital på 628 milliarder kroner, en vekst på 15 milliarder kroner i andre kvartal og 32 milliarder kroner hittil i år.

Driftsresultatet utgjør 10,1 milliarder kroner (9,2) hittil i år. Konsernets totalresultat er på 491 millioner hittil i år.

Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap

Pensjonsordninger innenfor offentlig sektor tilbys og administreres av konsernets morselskap Kommunal Landspensjonskasse (KLP). Av KLPs forvaltningskapital på 516,3 milliarder kroner er 478,5 milliarder kroner knyttet til kundemidlene i offentlig tjenestepensjon.

RESULTAT ANDRE KVARTAL 2017

Avkastningsresultat

KLP har oppnådd et avkastningsresultat, avkastning ut over det selskapet har garantert til sine kunder, på 1 428 millioner kroner i andre kvartal, 1 567 millioner kroner (3 952) hittil i år. Verdijustert avkastning på kollektivporteføljen ble 3,0 prosent og bokført avkastning ble 1,5 prosent i første halvår.

Risikoresultat

Risikoresultatet i andre kvartal utgjør 172 millioner kroner, 272 millioner hittil i år. Det legges opp til at 136 millioner kroner av risikoresultatet avsettes til risikoutjevningfond, og 136 millioner kroner tilbakeføres til kundenes premiefond.

Administrasjonsresultat

Selskapets administrasjonsresultat viser et overskudd på 19 millioner kroner i andre kvartal, 51 millioner kroner (65) hittil i år. Forsikringsrelaterte driftskostnader utgjør 258 millioner

kroner i kvartalet og 507 millioner kroner (456) hittil i år.

Samlet resultat

Samlet overskudd til selskapet ble 492 millioner kroner i andre kvartal og 890 millioner kroner (1 392) hittil i år. Kunderesultat ble 1 483 millioner kroner for kvartalet og 1 643 millioner kroner (4 029) hittil i år.

MILLIONER KRONER	Kunder	Selskap	Sum
Avkastningsresultat	1 507	60	1 567
Risikoresultat	136	136	272
Rentegarantipremie		350	350
Administrasjonsresultat		51	51
Netto inntekter fra investeringer i selskapsporteføljen og andre inntekter/kostnader i ikke-teknisk regnskap		488	488
Skatt		-194	-194
Andre resultatetelementer		0	0
Resultat etter 2. kvartal 2017	1 643	890	2 533
Resultat etter 2. kvartal 2016	4 029	1 392	5 421

Finansiell soliditet og kapitalforhold

Forvaltningskapitalen i KLP har vokst med 9,7 milliarder kroner i løpet av andre kvartal og utgjør 516,3 milliarder kroner. Forsikringsforpliktelsene har økt med 17,6 milliarder kroner i 2017 og utgjør 470,0 milliarder kroner.

Kursreguleringsfondet har økt med 7,1 milliarder kroner til 35,4 milliarder kroner første halvår 2017.

Finanstilsynet har godkjent at KLPs vedtektsfestede etterinnkallingsrett kan regnes med som supplerende kapital under Solvens II med et beløp tilsvarende 2,5 prosent av premiereserven. Dette utgjør 9,8 milliarder kroner ved utgangen av andre kvartal.

Uten bruk av overgangsregler er selskapets kapitaldekning etter Solvens II på 216 prosent. Ved å hensynta overgangsordningen for tekniske avsetninger blir kapitaldekningen 314 prosent. KLP har et mål om at kapitaldekningen skal ligge over 150 prosent uten bruk av overgangsregler. Soliditetsberegningene ligger godt over dette målet og understreker selskapets sterke soliditet.

¹ Tall i parentes angir verdi for tilsvarende periode i 2016

Nøkkel tall

PROSENT	Per 2. kvartal 2017	Per 2. kvartal 2016	Året 2016
Bokført avkastning	1,5	2,2	4,4
Verdijustert avkastning	3,0	2,7	5,8
Verdijustert inkl. merverdier i hold-til-forfall og utlån	3,0	3,4	5,4
Avkastningstillene gjelder kollektivporteføljen			
Kapitaldekning Solvens II	216	189	209
Kapitaldekning Solvens II med overgangsregler	314	343	304

Premieinntekter

Premieinntektene eksklusive mottatt premiereserve ved tilflytting utgjør 8,6 milliarder kroner i andre kvartal, 14,9 milliarder kroner (17,9) hittil i år.

Erstatninger

Utbetalte pensjoner og andre erstatninger, eksklusive avgitt premiereserve ved fraflytting, er økt med 7,9 prosent og utgjorde 8,5 milliarder kroner (7,9) hittil i år.

FORVALTNING AV KOLLEKTIVPORTEFØLJEN

Eiendelene i kollektivporteføljen utgjorde 476,2 milliarder kroner (444,2) og var investert som vist nedenfor:

EIENDELER	2. kvartal 2017		2. kvartal 2016	
	Andel	Avkastning	Andel	Avkastning
Alle tall i prosent				
Aksjer	21,2 %	6,8 %	19,6 %	-1,6 %
Omløpsobligasjoner	19,9 %	1,9 %	21,0 %	4,9 %
Anleggs-/HTF- obligasjoner	27,2 %	2,0 %	26,8 %	2,1 %
Utlån	11,5 %	1,1 %	11,7 %	1,2 %
Eiendom	12,5 %	3,6 %	12,3 %	5,1 %
Andre finansielle eiendeler	7,7 %	0,9 %	8,6 %	0,9 %

Aksjer

Samlet eksponering i aksjer og alternative investeringer, inkludert aksjederivater, var 21,2 prosent ved utgangen av andre kvartal. Aksjeavkastningen var 2,4 prosent i andre kvartal, og 6,8 prosent i første halvår. Etter årets seks første måneder hadde globale aksjer en avkastning på 8,3 prosent, mens avkastningen for norske aksjer var 1,8 prosent.

Omløpsobligasjoner og pengemarked

Omløpsobligasjoner utgjorde 19,9 prosent, mens pengemarkedsinstrumenter utgjorde 7,7 prosent av eiendelene i kollektivporteføljen per 30.06. Både norske, amerikanske og europeiske 10 års statsrenter var omtrent på samme nivå per 30.06 som per 31.03. KLPs globale statsobligasjonsindeks oppnådde en valutasikret avkastning på 0,3 prosent i andre kvartal, mens den norske statsobligasjonsindeksen fikk en kvartalsavkastning på 0,1 prosent. De globale kredittspreadene falt noe gjennom kvartalet, og KLPs globale kredittobligasjonsindeks fikk en valutasikret avkastning på 1,5 prosent i kvartalet.

Samlet for omløpsobligasjoner oppnådde KLP en avkastning på 1,1 prosent i andre kvartal, mens pengemarkedsavkastningen var 0,3 prosent.

Obligasjoner som holdes til forfall

Investering i obligasjoner som holdes til forfall utgjorde 27,2 prosent av kollektivporteføljen ved kvartalslutt. Ikke regnskapsførte merverdier i kollektivporteføljen utgjorde 9,3 milliarder kroner per 30.06. Porteføljen er godt diversifisert, og består av papirer utstedt av meget kredittverdige institusjoner. Avkastningen målt til amortisert kost var 2,0 prosent i første halvår.

Eiendom

Eiendomsinvesteringer, inkludert norske og internasjonale eiendomsfond, utgjorde 12,5 prosent av kollektivporteføljen. Eiendomsverdiene i kollektivporteføljen er skrevet opp med 1 423 millioner kroner i 2017. Inkluderes effekten av valuta-sikring på utenlandske eiendommer, utgjør verdiendringen en oppskrivning på 803 millioner kroner i 2017. Kollektivporteføljens eiendomsinvesteringer oppnådde en avkastning på 3,6 prosent i første halvår.

Utlån

Utlån i kollektivporteføljen utgjør 54,1 milliarder kroner. Dette er fordelt med 41,8 milliarder kroner i utlån til kommuner og deres virksomheter, 9,1 milliarder i valutalån med eksportgaranti og pant i eiendom i UK, og 3,2 milliarder kroner i pantsikrede boliglån i Norge. Utlånsporteføljen er kjennetegnet av høy kvalitet, uten tap på kommunelån og meget beskjedne avsetninger til tap på boliglån. Ikke-regnskapsførte merverdier i utlånsporteføljen (fastrentelån) utgjorde 563 millioner kroner ved utløpet av kvartalet. Avkastning hittil i år utgjør 1,1 prosent.

Avkastning på selskapsporteføljen

Selskapsporteføljen omfatter plassering av egenkapital og ansvarlige lån/fondsobligasjon.

Selskapsporteføljen forvaltes med en langsiktig investeringshorisont med lav risiko og med en målsetting om stabil avkastning. Investeringene i selskapsporteføljen har oppnådd en avkastning på 2,2 prosent hittil i år.

Markedsforhold pensjon

KLP har en stabil underliggende vekst i premiereserven. Den pågående kommune- og regionreformen kan påvirke KLPs kundemasse, og selskapet følger dette tett.

I bedriftssegmentet erfares noe økt interesse for overgang til innskuddspensjonsordning. KLP har lyktes å vinne en del av kundene som velger denne ordningen. KLP er Norges ledende leverandør av pensjon til offentlige sektor. KLP ønsker også å være en konkurransedyktig leverandør av innskuddspensjon spesielt til bedrifter med offentlig tilknytning.

Asker kommunale pensjonskasse har valgt KLP Forsikrings-service AS som leverandør for administrasjon av deres pensjonsforpliktelser inkludert medlemsadministrasjon, pensjons-utbetaling og aktuærtjenester.

Solvens II

Etter Solvens II-regelverket skal forsikringsselskaper fra og med i år publisere en årlig rapport om solvens og finansiell stilling, SFCR (Solvency and Financial Condition Report). KLPs rapport ble offentliggjort i mai og er nå lagt ut på selskapets websider. Rapporten gir innsikt i selskapets organisering, risikostyringssystem, risikoprofil samt kapital og kapitalkrav. Tilsvarende rapporter er også tilgjengelig for datterselskapene KLP Bedriftspensjon og KLP Skadeforsikring og for konsernet (Gruppe-SFCR). KLPs og konsernets SFCR-rapporter finnes også i engelsk versjon.

Eierkommunikasjon

I løpet av første halvår er en landsomfattende serie med eiermøter avsluttet. I tillegg har et utvalg rådmenn fra forskjellige deler av landet besøkt KLP for å delta i ressursgruppemøter. I disse møtene mottar vi verdifull tilbakemelding til selskapet.

Foretaksforsamlingen har hatt årsmøte og ordinær generalforsamling ble avholdt i mai med blant annet fastsettelse av årsregnskapet.

DATTERSELKAPENES FORRETNINGSOMRÅDER

Privat tjenestepensjon

Konsernets salg og betjening av privat tjenestepensjon skjer i datterselskapet KLP Bedriftspensjon AS.

Selskapet har 4,4 milliarder kroner i forvaltningskapital per

30.06. Dette er en økning på 0,8 milliarder kroner siden årsskiftet. Økningen er i hovedsak knyttet til stor tilflytting av pensjonskapitalbevis og vekst i selskapets innskuddspensjonsportefølje, som nå utgjør 2,2 milliarder kroner. 146 nye bedriftskunder har etablert pensjonsavtale i KLP Bedriftspensjon i løpet av første halvår 2017, og vi har mottatt 4 229 pensjonskapitalbevis.

KLP Bedriftspensjon oppnådde en bokført avkastning på kollektivporteføljen på 1,8 prosent og en verdijustert avkastning på 2,4 prosent. Kundene med innskuddspensjon oppnådde en gjennomsnittlig avkastning på 4,4 prosent for samme periode.

KLP Bedriftspensjon oppnådde et avkastningsresultat på 4,5 millioner kroner i første halvår. Kursreguleringsfondet er i løpet av første halvår økt med 11,4 millioner kroner, og utgjør nå 78,1 millioner kroner.

Selskapet oppnådde et totalresultat på minus 17,4 millioner kroner per 30.06.

Avkastning kundemidler

	1.halvår 2017	1.halvår 2016	Året 2016
KOLLEKTIVPORTEFØLJEN			
Kollektivporteføljen			
Bokført avkastning	1,8 %	2,2 %	5,3 %
Verdijustert avkastning	2,4 %	2,8 %	5,7 %
Innskuddspensjon med investeringsvalg	4,4 %	1,8 %	7,0 %
Profil KLP90	5,8 %	0,0 %	9,8 %
Profil KLP70	4,9 %	1,0 %	8,5 %
Profil KLP50	4,3 %	2,0 %	7,1 %
Profil KLP30	3,2 %	2,8 %	5,6 %
Profil KLPPM	0,9 %	1,0 %	1,8 %
KLP Optimal Livsfase	7,5 % ¹	i/a	i/a

¹ Avkastning for profil med 100 % aksjer

Fra 2017 har selskapet gjort tilgjengelig en ny spareprofil for innskuddspensjonskundene - KLP Optimal Livsfase. Dette er en spareprofil som tilpasser kombinasjonen av aksjer og renter til den enkeltes alder.

Solvenskapitaldekning uten overgangsregler er per 30.06. 185 prosent, mot 22 prosent ved inngangen til året. Hovedårsaken til denne økningen er at selskapet ble tilført 240 millioner kroner i ny egenkapital i løpet av andre kvartal 2017.

Skadeforsikring

Første halvår viser et driftsresultat før skatt på 114,9 millioner kroner (116,3). For andre kvartal isolert var resultatet 65,3 millioner kroner (66,8). Det er fortsatt vekst i alle segmenter og høy medlemsandel blant personmarkedskundene. Premiebestand har i løpet av halvåret økt med 7,1 prosent til 1 354 millioner kroner.

Den største skaden i andre kvartal var en brann i en privat-bolig. Skaden er anslått til 8,45 millioner kroner. En storskade innrapportert i første kvartal er i andre kvartal blitt redusert med 6,1 millioner kroner, og skadeanslaget utgjør nå 14,5 millioner kroner.

Avviklingen av tidligere skadeårganger er fortsatt positiv, og det er hittil i år inntektsført 48,4 millioner kroner, en økning på 14,9 millioner kroner i løpet av andre kvartal.

Finansavkastningen var 2,5 prosent per 30.06.

Nøkkeltallene for selskapet:

PER FØRSTE KVARTAL	2017	2016
Skadeprosent*	77,0	80,0
Kostnadsprosent*	21,9	21,7
Totalkostnadsprosent*	98,9	101,7

*for egen regning

Netto finansinntekt i første halvår var 106,7 millioner kroner (124,8). Finansinntektene i kvartalet var på 48,8 millioner kroner (75,2). Avkastningen for halvåret var 2,5 prosent (3,1). Alle investeringsklassene har så langt i år bidratt med positiv avkastning, hvor særlig aksjer har hatt en god utvikling med en samlet avkastning på 6,9 prosent.

Også i andre kvartal bidro alle investeringsklassene med positiv avkastning. Aksjeporteføljen hadde den høyeste avkastningen, 2,1 prosent. Rentebærende aktiva hadde svakere, men positiv avkastning med 0,8 prosent. Eiendomsavkastningen var også positiv, med 1,6 prosent.

Selskapets økonomiske stilling er god, med en solvensmargindekning (SCR) på 264 prosent, uendret fra første kvartal. Tilsvarende dekningsgrad var 261 prosent per årsslutt 2016.

Kapital- og fondsforvaltning

KLP Kapitalforvaltning AS utfører verdipapir-forvaltningen i KLP-konsernet. Totalt ble det forvaltet 464 milliarder kroner ved utgangen av første halvår, hvorav 62 milliarder kroner kommer fra eksterne kunder. Hoveddelen av midlene er forvaltet på vegne av KLP og datterselskaper.

Netto nyttegning i KLP-fondene var i andre kvartal på 5 milliarder kroner, av dette kom 4,5 milliarder kroner fra eksterne kunder.

KLP Kapitalforvaltning oppnådde et resultat før skatt på 26,6 millioner kroner i første halvår.

Bank

KLP Bankens formål er å tilby finansiering av boliglån og andre bankprodukter til medlemmene i KLPs pensjonsordninger (privat marked), og lån til kommuner, fylkeskommuner og selskaper som utfører offentlige oppgaver (offentlig marked). Utlånsvirksomheten finansieres med innskudd fra personer og bedrifter, innlån i verdipapirmarkedet og egenkapital. Banken forvalter også utlån finansiert av pensjonsmidler i KLP.

KLP Banken konsern hadde per 30.06 30,9 milliarder kroner i utlån til kunder (28,3). Fordelingen mellom personmarkedet og offentlige lån var henholdsvis 13,7 og 17,2 milliarder kroner.

Boliglån i personmarkedet har hatt en utlånsvekst på 1,0 milliard kroner hittil i år. Forvaltede boliglån for KLP har kun økt med 40 millioner kroner.

Utlånsvolumet i offentlig marked har i første halvår vært omtrent uendret på bankkonsernets balanse. Lån til offentlige låntakere som forvaltes for morselskapet KLP har i perioden økt med 1,1 milliarder kroner. Utestående forvaltede lån til utenlandske debitorer i fremmed valuta er i samme periode omtrent uendret.

Restanser og mislighold av boliglån opprettholdes på et lavt nivå. Lån med mislighold over 90 dager utgjør 0,22 prosent av samlede boliglån ved utløpet av andre kvartal. Det er ikke foretatt vesentlige tapsavsetninger på låneengasjementer siste kvartal, men reverseringer av tidligere tapsavsetninger på boliglån ga en inntekt på 0,2 millioner kroner i første halvår. Det er ingen konstaterte tap eller tapsavsetninger knyttet til offentlige lån.

KLP Banken-konsernets fremmedfinansiering består av innskudd, sertifikater og obligasjoner. Innskuddsveksten hittil i 2017 er totalt 400 millioner kroner og samlede innskudd utgjør 9,1 milliarder kroner. Av dette er 7,4 milliarder kroner innskudd fra personkunder og 1,7 milliarder kroner innskudd fra kommuner og bedrifter. Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer utgjorde 23,8 milliarder kroner ved kvartalsslutt.

Banken har siden 2010 tilbudt kredittkortprodukter gjennom tredjepart. Fra mai 2017 er denne porteføljen overført til banken og skal fremover utvikles videre i egen regi.

KLP Banken-konsern har et driftsresultat før skatt på 47,9 millioner kroner ved utløpet av andre kvartal (61,3). Områdefordelt resultat gir 14,3 millioner i personmarkedet og 33,6 millioner i offentlig marked. Etter skatt ble konsernresultat per andre kvartal 36,3 millioner kroner (46,4).

SAMFUNNSANSVAR

KLP søker å utøve sin samfunnsrolle gjennom å forvalte og utvikle verdier for dagens og fremtidens generasjoner. Vårt samfunnsansvar handler om å løse dette på en måte som sikrer avkastning og en forutsigbar økonomisk fremtid for våre kunder og deres ansatte, og samtidig er til fordel for miljøet og samfunnet som KLP er en del av.

Vår påvirkning er størst gjennom vår investeringsaktivitet der vi har høye forventninger til de selskapene vi investerer i. Dette kommuniseres gjennom dialog med det enkelte selskap og ved å styre investeringene i ønsket retning.

KLP Skadeforsikring har i månedene før sommeren hatt et samarbeid med Brannvernforeningen, om prosjektet "Bry deg før det brenner". I dette gjennomføres informasjonskampanjer på en rekke kjøpesentre rundt i landet, i tillegg til stor aktivitet i sosiale medier. Hovedmålet er å gi pårørende, både barn og voksne, kunnskap og motivasjon til å gjøre enkle forebyggende tiltak slik at eldre kan bo trygt i sine hjem.

Eiendomsvirksomheten jobber kontinuerlig med å optimalisere driften i KLPs bygg. Satt i system inkluderer dette å konkretisere strakstiltakene i "Eiendomssektorens veikart mot 2050", og med en gjennomgang av porteføljen for å få KLPs bygg BREEAM-sertifisert. I Oslo pågår et prosjekt for å få opp en oversikt over hvilke tiltak som bør gjøres for

å heve energiklassene i eksisterende bygg. Leietakerne er opptatt av dette, og stiller krav til energiklasse på byggene de leier. KLP Eiendom har en god del eldre bygg i sin portefølje, og arbeider med oppgradering slik at disse skal fortsette å være attraktive i fremtidens marked.

Hos KLP i Danmark er det inngått partnerskapet "Energisparing". Partnerskapet drives av København Kommune, et energiselskap og ulike eiendomsaktører. Formålet er å utveksle erfaringer, data for drift og utvikling av energivennlige eiendommer i Danmark.

FREMIDSUTSIKTER OG HENDELSER ETTER KVARTALET

Det har ikke vært noen vesentlige markedsbevegelser etter halvårsavslutningen.

KLP vil i løpet av august ha gjennomført ny organisering av selskapets IT-divisjon. En ny ledergruppe står nå klar for å lede selskapets digitale satsing mot bedre tekniske forretningssystemer og bedre kundeopplevelser.

Selskapet fortsetter å styrke soliditeten. Både tilleggsavsetninger og kursreguleringsfond er buffere som kan benyttes om fremtidig avkastning svekkes. Solide buffere er en viktig del av selskapets strategi for å ha en stabil kapitalforvaltning, spesielt når rentene er lave.

Oslo, 16. august 2017

Styret i Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap

Liv Kari Eskeland
Leder

Egil Johansen
Nestleder

Marit Torgersen

Jan Helge Gulbrandsen

Ingjerd Blekeli Spiten

Lars Vorland

Susanne Torp-Hansen
Valgt av og blant de ansatte

Freddy Larsen
Valgt av og blant de ansatte

Resultat

KLP KONSERN

NOTE	MILLIONER KRONER	2. kvartal 2017	2. kvartal 2016	01.01.2017 -30.06.2017	01.01.2016 -30.06.2016	01.01.2016 -31.12.2016
3	Premieinntekter for egen regning	9 216	12 505	16 289	20 456	38 497
	Netto avkastning fra finansielle eiendeler	4 150	3 956	7 523	7 183	13 489
	Netto renteinntekter bank	58	47	110	100	196
	Realiserte og urealiserte gevinster og tap på finansielle instrumenter	2 499	3 059	9 238	2 917	10 476
8	Netto inntekter fra investeringseiendommer	1 353	1 865	1 979	2 894	6 726
4	Andre inntekter	242	224	491	457	945
	Sum netto inntekter	17 518	21 655	35 630	34 007	70 330
	Erstatninger for egen regning	- 4 591	- 4 284	-9 367	-8 548	-17 370
	Endring i forsikringsmessige avsetninger	- 6 481	- 9 979	-10 665	-15 344	-27 973
5	Rentekostnad og verdiendring ansvarlige lån og fondsobligasjonslån	- 228	104	-420	74	382
6	Driftskostnader	- 419	- 351	-819	-759	-1 756
7	Andre kostnader	- 239	- 234	-488	-467	-957
	Andelseiers verdiendring i konsoliderte verdipapirfond	- 1 413	- 760	-3 761	204	-3 061
	Sum kostnader	-13 370	-15 504	-25 521	-24 840	-50 736
	Driftsresultat	4 148	6 152	10 109	9 166	19 594
	Til(-) / fra(+) kursreguleringsfond i livsforsikring	- 1 990	- 2 820	-7 091	-2 530	-6 876
	Til(-) / fra(+) tilleggsavsetning og bufferavsetning i livsforsikring	12	7	12	7	-4 026
	Midler tilført forsikringskundene i livsforsikring	- 1 004	- 2 538	-1 085	-5 265	-6 244
	Resultat før skatt	1 167	800	1 946	1 378	2 449
	Skattekostnad ¹	- 718	216	-1 107	22	359
	Resultat	449	1 016	839	1 400	2 808
	Aktuarielle gevinster og tap på ytelsesbaserte pensjonsordninger					
	- ytelser til ansatte	0	0	0	-88	-32
	Justering av forsikringsforpliktelsene	0	0	0	9	0
	Skatt på poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet	0	0	0	20	8
	Poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet	0	0	0	-59	-24
	Revaluering eiendommer til bruk i egen virksomhet	57	49	62	56	95
	Valutaomregning utenlandske datterselskaper	566	- 485	730	-1 070	-1 625
	Justering av forsikringsforpliktelsene	- 566	485	-730	1 070	1 625
	Skatt på poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet	- 14	- 12	-16	-14	-24
	Poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet når særlige vilkår er oppfylt	43	37	47	42	72
	Sum utvidet resultat	43	37	47	-17	47
	Totalresultat	491	1 053	886	1 383	2 855
	¹ Andelseieres andel av skattekostnad i konsoliderte verdipapirfond	- 93	- 52	-43	-104	-172

Balanse

KLP KONSERN

NOTE	MILLIONER KRONER	30.06.2017	30.06.2016	31.12.2016
	Utsatt skattefordel	181	47	372
	Andre immaterielle eiendeler	330	563	324
	Varige driftsmidler	1 662	1 393	1 604
	Investeringer i tilknyttede selskaper og felleskontrollert virksomhet	607	394	532
8,11	Investeringseiendom	61 732	55 198	59 497
9,14	Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall	32 976	33 749	32 791
9,14	Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer	111 969	97 097	106 720
9,11,14	Utlån kommuner, bedrifter og personkunder til virkelig verdi over resultat	1 099	1 747	1 381
9,14	Utlån kommuner, bedrifter og personkunder til amortisert kost	83 908	77 042	81 541
9,11,14	Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi over resultat	171 963	163 859	171 021
9,11	Egenkapitalinstrumenter til virkelig verdi over resultat	144 735	116 013	130 700
9,11,14	Finansielle derivater	2 876	3 381	1 815
9	Fordringer	8 979	21 639	3 173
9	Eiendeler i innskuddsbasert livsforsikring	2 183	1 362	1 674
9	Kontanter og bankinnskudd	2 606	3 587	2 968
	SUM EIENDELER	627 805	577 072	596 113
	Innskutt egenkapital	11 771	10 424	11 726
	Opptjent egenkapital	16 983	14 625	16 097
	SUM EGENKAPITAL	28 753	25 049	27 823
9,10	Fondsobligasjonslån	1 603	1 919	1 650
9,10	Ansvarlig lån	6 399	6 281	6 220
	Pensjonsforpliktelser	712	739	712
15	Forsikringsmessige avsetninger i livsforsikring	471 565	435 658	453 943
9,15	Avsetninger i innskuddsbasert livsforsikring	2 183	1 362	1 674
	Premie-, erstatnings-, og sikkerhetsfondsavsetning i skadeforsikring	2 581	2 469	2 245
9,10	Utstedte obligasjonslån med fortrinnsrett	22 196	20 988	21 095
9,10	Gjeld til kredittinstitusjoner	5 894	6 712	5 050
9,10	Gjeld til og innskudd fra kunder	9 138	8 252	8 688
9,11	Finansielle derivater	3 028	4 540	5 871
	Utsatt skatt	1 014	554	403
16	Annen kortsiktig gjeld	8 155	14 548	4 823
	Andelseieres interesser i konsoliderte verdipapirfond	64 583	48 002	55 916
	SUM GJELD	599 051	552 023	568 290
	SUM EGENKAPITAL OG GJELD	627 805	577 072	596 113
	Betingede forpliktelser	15 976	14 973	14 196

Egenkapitaloppstilling

KLP KONSERN

2017 MILLIONER KRONER	Innskutt egenkapital	Opptjent egenkapital	Sum egenkapital
Egenkapital 31.12.2016	11 726	16 097	27 823
Resultat		839	839
Poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet		0	0
Poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet når særlige vilkår er oppfylt		47	47
Sum utvidet resultat		47	47
Sum totalresultat		886	886
Netto innbetalt egenkapitaltilskudd	45		45
Sum transaksjoner med eierne	45		45
Egenkapital 30.06.2017	11 771	16 983	28 753

2016 MILLIONER KRONER	Innskutt egenkapital	Opptjent egenkapital	Sum egenkapital
Egenkapital 31.12.2015	10 422	13 242	23 665
Resultat		2 808	2 808
Poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet		-24	-24
Poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet når særlige vilkår er oppfylt		72	72
Sum utvidet resultat		47	47
Sum totalresultat		2 855	2 855
Netto innbetalt egenkapitaltilskudd	1 303		1 303
Sum transaksjoner med eierne	1 303		1 303
Egenkapital 31.12.2016	11 726	16 097	27 823

2016 MILLIONER KRONER	Innskutt egenkapital	Opptjent egenkapital	Sum egenkapital
Egenkapital 31.12.2015	10 422	13 242	23 665
Resultat		1 400	1 400
Poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet		-59	-59
Poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet når særlige vilkår er oppfylt		42	42
Sum utvidet resultat		-17	-17
Sum totalresultat		1 383	1 383
Netto innbetalt egenkapitaltilskudd	1		1
Sum transaksjoner med eierne	1		1
Egenkapital 30.06.2016	10 424	14 625	25 049

Kontantstrømoppstilling

KLP KONSERN

MILLIONER KRONER	01.01.2017 - 30.06.2017	01.01.2017 - 31.03.2017	01.01.2016 - 31.12.2016	01.01.2016 - 30.09.2016	01.01.2016 - 30.06.2016
Netto kontantstrømmer fra operasjonelle aktiviteter	-15 960	-7 922	-26 580	-18 932	-10 631
Netto kontantstrømmer fra investeringsaktiviteter ¹	-36	-29	-94	-130	-94
Netto kontantstrømmer fra finansieringsaktiviteter ²	15 635	7 521	27 219	20 164	11 889
Netto endring i kontanter og bankinnskudd	-362	-429	544	1 101	1 163
Beholdning av kontanter og bankinnskudd ved periodens begynnelse	2 968	2 968	2 424	2 424	2 424
Beholdning av kontanter og bankinnskudd ved periodens slutt	2 606	2 539	2 968	3 525	3 587

¹ Utbetaling ved kjøp av driftsmidler.

² Netto innbetaling av egenkapitalinnskudd, opptak og nedbetaling av gjeld, samt innbetaling fra andelseiere i konsoliderte fond.

Noter til regnskapet

KLP KONSERN

NOTE 1 Regnskapsprinsipper

REGNSKAPSPRINSIPPER

Regnskapet i denne delårsrapporten viser konsernregnskapet og selskapsregnskapet til Kommunal Landspensjonskasse (KLP) for perioden 01.01.2017 – 30.06.2017. Regnskapet er ikke revidert.

Den delen av delårsrapporten som gjelder konsernregnskapet er utarbeidet i henhold til IAS 34 Delårsrapportering.

De samme regnskapsprinsippene og beregningsmetoder er fulgt i delårsregnskapet som i siste årsregnskap, med mindre annet er oppgitt.

Delårsregnskapet inneholder ikke all informasjon som kreves av et fullstendig årsregnskap, og denne delårsrapporten bør leses i sammenheng med årsregnskapet for 2016. Årsregnskapet ligger tilgjengelig på KLPs hjemmeside klp.no.

NOTE 2 Segmentinformasjon

MILLIONER KRONER	Kollektiv pensjon offentlig			Kollektiv pensjon privat		
	2. kvartal 2017	2. kvartal 2016	01.01.2016 -31.12.2016	2. kvartal 2017	2. kvartal 2016	01.01.2016 -31.12.2016
Premieinntekter for egen regning fra eksterne kunder ¹	15 110	19 653	36 773	570	249	574
Premieinntekter for egen regning fra andre konsernselskaper	48	21	81	0	0	0
Netto finansinntekter fra investeringer	14 502	11 616	24 994	121	71	192
Øvrige inntekter fra eksterne kunder	490	452	938	1	2	3
Øvrige inntekter fra andre konsernselskaper	131	170	338	0	0	0
Sum inntekter	30 281	31 912	63 124	693	322	769
Erstatninger for egen regning	-8 751	-8 035	-16 387	-136	-65	-112
Forsikringsmessige avsetninger for egen regning	-10 140	-15 131	-27 373	-525	-221	-599
Kostnader innlån	-420	74	382	0	0	0
Driftskostnader eksklusive avskrivninger	-486	-424	-911	-30	-23	-52
Avskrivninger	-33	-43	-261	-1	-1	-2
Andre kostnader	-490	-467	-960	0	0	0
Andelseiers verdiendring i konsoliderte verdipapirfond	0	0	0	0	0	0
Sum kostnader	-20 320	-24 027	-45 510	-693	-310	-764
Driftsresultat	9 961	7 885	17 613	0	13	5
Midler tilført forsikringskundene ²	-8 876	-6 699	-15 488	-17	-20	-33
Resultat før skatt	1 084	1 187	2 125	-17	-7	-28
Skattekostnad	-194	275	781	0	0	0
Resultat etter skatt	890	1 462	2 906	-17	-7	-28
Endring i utvidet resultat eksklusiv skatt	0	-70	-33	0	-1	0
Totalresultat	890	1 392	2 874	-17	-8	-28
Eiendeler	516 327	485 071	496 663	4 373	3 222	3 571
Gjeld	487 606	460 069	468 878	3 842	2 776	3 263

¹ Premieinntekter omfatter premieinntekter for egen regning inkludert sparepremie og overført premiereserve fra andre selskaper.

² Midler tilført forsikringskundene inkluderer overføring til premiefond, avsetninger til kursreguleringsfond, avsetninger til tilleggsavsetninger og andre avsetninger av overskuddsmidler til forsikringskundene.

NOTE 2 Segmentinformasjon – forts.

MILLIONER KRONER	Skadeforsikring			Bank		
	2. kvartal 2017	2. kvartal 2016	01.01.2016 -31.12.2016	2. kvartal 2017	2. kvartal 2016	01.01.2016 -31.12.2016
Premieinntekter for egen regning fra eksterne kunder ¹	624	560	1 150	0	0	0
Premieinntekter for egen regning fra andre konsernselskaper	0	0	0	0	0	0
Netto finansinntekter fra investeringer	109	127	253	112	115	205
Øvrige inntekter fra eksterne kunder	0	1	1	5	4	10
Øvrige inntekter fra andre konsernselskaper	0	1	0	29	29	57
Sum inntekter	733	689	1 404	146	147	272
Erstatninger for egen regning	-480	-448	-871	0	0	0
Forsikringsmessige avsetninger for egen regning	-1	-1	-2	0	0	0
Kostnader innlån	0	0	0	0	0	0
Driftskostnader eksklusive avskrivninger	-137	-122	-269	-97	-84	-176
Avskrivninger	-1	-2	-6	-2	-2	-4
Andre kostnader	0	-1	0	0	0	-1
Andelseiers verdiendring i konsoliderte verdipapirfond	0	0	0	0	0	0
Sum kostnader	-619	-572	-1 148	-99	-86	-181
Driftsresultat	115	116	255	47	61	91
Midler tilført forsikringskundene ²	0	0	0	0	0	0
Resultat før skatt	115	116	255	47	61	91
Skattekostnad	-23	-25	-52	-11	-14	-22
Resultat etter skatt	92	91	203	36	47	69
Endring i utvidet resultat eksklusiv skatt	0	-8	-2	0	-2	-1
Totalresultat	92	83	201	36	44	68
Eiendeler	4 773	4 567	4 489	35 144	34 149	34 388
Gjeld	2 967	2 812	2 773	33 253	32 570	32 533

¹ Premieinntekter omfatter premieinntekter for egen regning inkludert sparepremie og overført premiereserve fra andre selskaper.

² Midler tilført forsikringskundene inkluderer overføring til premiefond, avsetninger til kursreguleringsfond, avsetninger til tilleggsavsetninger og andre avsetninger av overskuddsmidler til forsikringskundene.

NOTE 2 Segmentinformasjon – forts.

MILLIONER KRONER	Kapitalforvaltning			Øvrige		
	2. kvartal 2017	2. kvartal 2016	01.01.2016 -31.12.2016	2. kvartal 2017	2. kvartal 2016	01.01.2016 -31.12.2016
Premieinntekter for egen regning fra eksterne kunder ¹	0	0	0	0	0	0
Premieinntekter for egen regning fra andre konsernselskaper	0	0	0	0	0	0
Netto finansinntekter fra investeringer	3	4	4	0	0	0
Øvrige inntekter fra eksterne kunder	0	0	0	4	5	8
Øvrige inntekter fra andre konsernselskaper	180	141	299	0	0	0
Sum inntekter	183	145	303	4	5	8
Erstatninger for egen regning	0	0	0	0	0	0
Forsikringsmessige avsetninger for egen regning	0	0	0	0	0	0
Kostnader innlån	0	0	0	0	0	0
Driftskostnader eksklusive avskrivninger	-153	-140	-280	-4	-4	-7
Avskrivninger	-3	-3	-6	0	0	0
Andre kostnader	0	0	0	0	0	0
Andelseiers verdiendring i konsoliderte verdipapirfond	0	0	0	0	0	0
Sum kostnader	-156	-143	-285	-4	-4	-7
Driftsresultat	27	2	18	0	1	0
Midler tilført forsikringskundene ²	0	0	0	0	0	0
Resultat før skatt	27	2	18	0	1	0
Skattekostnad	-7	2	-4	0	0	0
Resultat etter skatt	20	3	15	0	1	0
Endring i utvidet resultat eksklusiv skatt	0	-8	-2	0	0	0
Totalresultat	20	-5	12	0	1	0
Eiendeler	436	392	414	11	12	12
Gjeld	195	188	192	3	3	3

¹ Premieinntekter omfatter premieinntekter for egen regning inkludert sparepremie og overført premiereserve fra andre selskaper.

² Midler tilført forsikringskundene inkluderer overføring til premiefond, avsetninger til kursreguleringsfond, avsetninger til tilleggsavsetninger og andre avsetninger av overskuddsmidler til forsikringskundene.

NOTE 2 Segmentinformasjon – forts.

MILLIONER KRONER	Elimineringer			Sum		
	2. kvartal 2017	2. kvartal 2016	01.01.2016 -31.12.2016	2. kvartal 2017	2. kvartal 2016	01.01.2016 -31.12.2016
Premieinntekter for egen regning fra eksterne kunder ¹	-15	-7	0	16 289	20 456	38 497
Premieinntekter for egen regning fra andre konsernselskaper	-48	-21	-81	0	0	0
Netto finansinntekter fra investeringer	4 003	1 161	5 240	18 850	13 094	30 888
Øvrige inntekter fra eksterne kunder	-10	-7	-14	491	457	945
Øvrige inntekter fra andre konsernselskaper	-339	-340	-694	0	0	0
Sum inntekter	3 590	786	4 450	35 630	34 007	70 330
Erstatninger for egen regning	0	0	0	-9 367	-8 548	-17 370
Forsikringsmessige avsetninger for egen regning	0	8	0	-10 665	-15 344	-27 973
Kostnader innlån	0	0	0	-420	74	382
Driftskostnader eksklusive avskrivninger	155	89	244	-752	-708	-1 451
Avskrivninger	-26	0	-26	-67	-51	-305
Andre kostnader	2	1	5	-488	-467	-957
Andelseiers verdiendring i konsoliderte verdipapirfond	-3 761	204	-3 061	-3 761	204	-3 061
Sum kostnader	-3 631	302	-2 839	-25 521	-24 840	-50 736
Driftsresultat	-40	1 088	1 612	10 109	9 166	19 594
Midler tilført forsikringskundene ²	730	-1 070	-1 625	-8 163	-7 788	-17 146
Resultat før skatt	690	18	-13	1 946	1 378	2 449
Skattekostnad	-887	-210	-360	-1 122	28	344
Resultat etter skatt	-197	-192	-373	823	1 406	2 792
Endring i utvidet resultat eksklusiv skatt	62	66	101	62	-23	63
Totalresultat	-135	-125	-272	886	1 383	2 855
Eiendeler	66 741	83 807	56 576	627 805	577 072	596 113
Gjeld	71 186	86 175	60 648	599 051	552 023	568 290

¹ Premieinntekter omfatter premieinntekter for egen regning inkludert sparepremie og overført premiereserve fra andre selskaper.

² Midler tilført forsikringskundene inkluderer overføring til premiefond, avsetninger til kursreguleringsfond, avsetninger til tilleggsavsetninger og andre avsetninger av overskuddsmidler til forsikringskundene.

KLP konsernets virksomhet er inndelt i de fem områdene kollektiv pensjon offentlig, kollektiv pensjon privat, skade-forsikring, bank og kapitalforvaltning. All virksomhet er rettet mot kunder i Norge.

KOLLEKTIV PENSJON OFFENTLIG

Kommunal Landspensjonskasse tilbyr kollektiv offentlig tjenstepensjon.

KOLLEKTIV PENSJON PRIVAT

KLP Bedriftspensjon AS tilbyr produkter til foretak innen både offentlig og privat sektor.

SKADEFORSIKRING

KLP Skadeforsikring AS tilbyr ting- og personskadeprodukter til arbeidsgivere innen offentlig og privat sektor. I tillegg tilbys et bredt spekter av standard forsikringsprodukter til personmarkedet.

BANK

KLPs bankvirksomhet omfatter selskapene KLP Bankholding AS og dets heleide datterselskaper: KLP Banken AS, KLP Kommunekreditt AS og KLP Boligkreditt AS. Bankvirksomheten omfatter tjenester som innskudd og utlån til personmarkedet, samt utlån med offentlig garanti.

KAPITALFORVALTNING

Kapitalforvaltning tilbys fra selskapet KLP Kapitalforvaltning AS. Selskapet tilbyr et bredt utvalg av verdipapirfond både til personkunder og institusjonelle kunder. Verdipapirforvaltningen har en samfunnsansvarlig profil.

ØVRIG

Øvrige segmenter består av KLP Forsikringservice AS som tilbyr et bredt tjenestespekter til kommunale pensjonskasser.

NOTE 3 Premieinntekter for egen regning

MILLIONER KRONER	2. kvartal 2017	2. kvartal 2016	01.01.2017 -30.06.2017	01.01.2016 -30.06.2016	01.01.2016 -31.12.2016
Forfalte premier, brutto	9 055	12 551	15 710	18 637	35 083
Avgitte gjenforsikringspremier	-13	31	18	18	-19
Overføring av premiereserve fra andre	174	-78	560	1 801	3 434
Premieinntekter for egen regning	9 216	12 505	16 289	20 456	38 497

¹ Overføring av premiereserver fra andre for 2. kvartal 2016 er negativ. Årsaken til dette er at konsernet først ved endelig sluttavregning for tilflytting av nye kunder får opplyst kundenes respektive fordeling mellom premiereserve, tilleggsavsetninger og premiefond. Ved sluttavregningen gjøres det derfor en ompostering fra premiereserve til premiefond og tilleggsavsetninger.

NOTE 4 Andre inntekter

MILLIONER KRONER	2. kvartal 2017	2. kvartal 2016	01.01.2017 -30.06.2017	01.01.2016 -30.06.2016	01.01.2016 -31.12.2016
Tilskudd avtalefestet pensjon (AFP)	238	225	483	452	927
Øvrige inntekter	4	0	8	5	19
Sum andre inntekter	242	224	491	457	945

NOTE 5 Rentekostnad og verdiendring ansvarlige lån og fondsobligasjonslån

MILLIONER KRONER	2. kvartal 2017	2. kvartal 2016	01.01.2017 -30.06.2017	01.01.2016 -30.06.2016	01.01.2016 -31.12.2016
ANSVARLIGE LÅN					
Rentekostnader ¹	-76	-69	-144	-169	-303
Verdiendringer	-197	457	-292	628	832
Sum rentekostnad og verdiendring ansvarlige lån	-273	388	-436	458	529
FONDSOBLIGASJONSLÅN					
Rentekostnader	-15	-14	-31	-30	-61
Verdiendringer	60	-269	47	-355	-86
Sum rentekostnad og verdiendring fondsobligasjonslån	45	-283	16	-384	-147
Sum rentekostnad og verdiendring ansvarlige lån og fondsobligasjonslån	-228	104	-420	74	382

¹ Rentekostnader inkluderer amortisering av underkurs.

Noten gir en spesifisering av linjen «Rentekostnad og verdiendring ansvarlige lån og fondsobligasjonslån» fordelt på rentekostnader og verdiendring i periodene angitt.

Verdiendringene kommer i stor grad av at lånene er denominert i utenlandsk valuta. Av den balanseførte verdien ved periode-slutt var rundt 1/3 av den totale ansvarlige lånekapitalen utstedt i japanske yen, mens det resterende var utstedt i euro.

NOTE 6 Driftskostnader

MILLIONER KRONER	2. kvartal 2017	2. kvartal 2016	01.01.2017 -30.06.2017	01.01.2016 -30.06.2016	01.01.2016 -31.12.2016
Personalkostnader	227	208	461	444	882
Avskrivninger og nedskrivninger	28	32	56	64	305
Andre driftskostnader	164	111	302	252	570
Sum driftskostnader	419	351	819	759	1 756

NOTE 7 Andre kostnader

MILLIONER KRONER	2. kvartal 2017	2. kvartal 2016	01.01.2017 -30.06.2017	01.01.2016 -30.06.2016	01.01.2016 -31.12.2016
Kostnader avtalefestet pensjon (AFP)	238	224	483	451	929
Øvrige kostnader	1	10	5	16	28
Sum andre kostnader	239	234	488	467	957

NOTE 8 Investerings eiendom

MILLIONER KRONER	2. kvartal 2017	2. kvartal 2016	01.01.2017 -30.06.2017	01.01.2016 -30.06.2016	01.01.2016 -31.12.2016
Netto leieinntekter	661	724	1 303	1 430	2 737
Endring i virkelig verdi	692	1 142	676	1 464	3 989
Netto inntekter fra investeringseiendom	1 353	1 865	1 979	2 894	6 726
Valutaomregning utenlandske datterselskaper (føres i utvidet resultat)	566	-485	730	-1 070	-1 625
Netto inntekter fra investeringseiendom inkludert valutaomregning	1 919	1 380	2 709	1 824	5 101

MILLIONER KRONER	30.06.2017	30.06.2016	31.12.2016
Bokført verdi 01.01.	59 497	56 436	56 436
Verdiregulering inkl. valutaomregning	1 406	394	2 364
Netto tilgang	844	-1 628	724
Øvrige endringer	-15	-4	-28
Bokført verdi 30.06./31.12.	61 732	55 198	59 497

NOTE 9 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser

Virkelig verdi skal være en representativ pris basert på hva tilsvarende eiendel eller forpliktelse ville vært omsatt for ved normale markedsbetingelser og forhold. Et finansielt instrument anses som notert i et aktivt marked dersom noterte kurser er enkelt og regelmessig tilgjengelig fra en børs, forhandler, megler, næringsgruppering, prissettingstjeneste eller reguleringsmyndighet, og disse kursene representerer faktiske og regelmessige forekommende transaksjoner på armlengdes avstand. Dersom markedet for verdipapiret ikke er aktivt, eller verdipapiret ikke er notert på børs eller tilsvarende, benytter konsernet verdsettelsesteknikker for å fastsette virkelig verdi. Disse baseres bl.a. på informasjon om nylige gjennomførte transaksjoner på forretningsmessige vilkår, henvisning til omsetning av lignende instrumenter og prising ved hjelp av eksternt innhentede rentekurver og rentedifferansekurver. Estimatenes bygger i størst mulig grad på eksterne observerbare markedsdata, og i liten grad på selskapsspesifikk informasjon.

For denne noten kan kategoriseringen av finansielle instrumenter deles opp i tre ulike nivåer; balanseklassifisering, regnskapsklassifisering og type instrument. Det er siste kategori, type instrument, hvor det gis informasjon på hvordan virkelig verdi er utledet.

FINANSIELLE INSTRUMENTER SOM MÅLES TIL AMORTISERT KOST**Denne kategorien inkluderer:**

- Investeringer som holdes til forfall
- Obligasjoner klassifisert som utlån og fordring
- Øvrige utlån og fordringer
- Ansvarlig lånekapital (forpliktelse)
- Annen utstedt gjeld (forpliktelse)

Finansielle instrumenter som ikke måles til virkelig verdi måles til amortisert kost ved bruk av effektiv rente metode. Internrenten fastsettes ved diskontering av kontraktsfestede kontantstrømmer over forventet løpetid. Kontantstrømmene inkluderer etableringsgebyrer og direkte transaksjonskostnader samt eventuell restverdi ved utløpet av forventet løpetid. Amortisert kost er nåverdien av disse kontantstrømmene neddiskontert med internrenten. I denne noten opplyses det forøvrig om virkelig verdi på de finansielle instrumentene som måles til amortisert kost.

FINANSIELLER INSTRUMENTER SOM MÅLES TIL VIRKELIG VERDI**Denne kategorien inkluderer:**

- Egenkapitalinstrumenter
- Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi
- Derivater (eiendeler og forpliktelser)
- Gjeld til kredittinstitusjoner (forpliktelse)

Nedenfor er det listet hvilke ulike typer finansielle instrumenter som faller inn under de ulike regnskapskategoriene og hvordan virkelig verdi blir beregnet.

INVESTERINGER SOM HOLDES TIL FORFALL**OBLIGASJONER KLASIFISERT SOM UTLÅN OG FORDRING
GJELDSINSTRUMENTER SOM MÅLES TIL VIRKELIG VERDI****a) Utenlandske rentepapirer**

Utenlandske rentepapirer prises i hovedregel på bakgrunn av priser innhentet fra indeksleverandør. Samtidig sammenlignes priser mellom flere ulike kilder for å fange opp eventuelle feil.

Følgende kilder benyttes:

- Barclays Capital Indicies
- Bloomberg
- Reuters

Barclays Capital Indicies har førsteprioritet (de dekker henholdsvis utenlandsk stat og utenlandsk kreditt). Deretter benyttes Bloomberg med bakgrunn i Bloombergs priskilde Business Valuator Accredited in Litigation (BVAL). BVAL inneholder verifiserte priser fra Bloomberg. Sisteprioritet er Reuters.

b) Norske rentepapirer - stat

Til prising av norske statsobligasjoner benyttes Bloomberg som kilde. Det er Oslo Børs som leverer prisen (via Bloomberg). Kursene sammenlignes med kursene fra Reuters for å avdekke eventuelle feil.

c) Norske rentepapirer – annet enn stat

Norske rentepapirer unntatt stat prises hovedsakelig direkte på kurser fra Nordic Bond Pricing. De papirene som ikke inngår hos Nordic Bond Pricing, prises teoretisk. Teoretisk pris skal baseres på antatt nåverdi ved salg av posisjonen. Diskontering gjøres ved å benytte en nullkuponkurve. Nullkuponkurven oppjusteres med en kredittspread som skal hensynta obligasjonens risiko. Kredittspreaden beregnes ut fra en spreadkurve hvor obligasjonens durasjon hensyntas. Nordic Bond Pricing er hovedkilde for spreadkurver. Disse leverer selskapsspesifikke kurver og kurver for norske sparebanker, kommuner og kraft. Sparebanker har ulike spreadkurver basert på forvaltningskapital. For selskaper hvor Nordic Bond Pricing ikke leverer spreadkurver, benytter vi spreadkurver fra tre norske banker. Når spreadkurver er tilgjengelig fra flere av disse bankene, benyttes et likevektet gjennomsnitt.

NOTE 9 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser – forts.**d) Rentepapirer utstedt av utenlandske foretak, men denominert i kroner**

Virkelig verdi beregnes etter samme hovedprinsippene som for norske rentepapirer beskrevet ovenfor.

e) Fordringer på kredittinstitusjoner

Virkelig verdi av disse anses som tilnærmet lik bokført verdi da kontraktsbetingelsene løpende endres i takt med markedsrenten.

f) Utlån til kommuner og foretak med kommunal garanti

Fordringene verdsettes ved hjelp av en verdsettelsesmodell som benytter relevante kredittpåslagsjusteringer innhentet i markedet. For garanterte utlån beregnes virkelig verdi som neddiskontert kontantstrøm basert på samme rentekurve som direktelånene, men kredittmarginen er justert til markedsnivå for aktuell kombinasjon av garantistkategori og garantiform. Garantisten er enten stat, fylkeskommune, kommune eller bank.

g) Lån med sikkerhet i pant

Prinsippene for beregning av virkelig verdi avhenger av hvorvidt utlånene har rentebinding eller ikke. Virkelig verdi av utlån med rentebinding beregnes ved å neddiskontere kontraktsfestede kontantstrømmer med markedsrente inklusive en relevant risikomargin på balansedagen. Virkelig verdi av utlån uten rentebinding anses tilnærmet lik bokført verdi da kontraktsbetingelsene løpende endres i takt med endring i markedsrentene.

EGENKAPITALINSTRUMENTER**h) Aksjer (noterte)**

Likvide aksjer verdsettes som hovedregel på basis av priser levert fra indeksleverandør. Samtidig sammenlignes priser mellom ulike kilder for å fange opp eventuelle feil.

Følgende kilder benyttes for norske aksjer:

- Oslo Børs (primærkilde)
- Morgan Stanley Capital International (MSCI)/Reuters
- Bloomberg

Følgende kilder benyttes for utenlandske aksjer:

- Morgan Stanley Capital International (MSCI) (primærkilde)
- Reuters
- Bloomberg

i) Aksjer (unoterte)

Konsernet benytter, så langt det lar seg gjøre, bransje anbefalingene til Verdipapirfondenes forening. Dette innebærer i hovedtrekk følgende:

Sist omsatt kurs har hovedprioritet. Dersom sist omsatt kurs ligger utenfor salg-/kjøpskursen i markedet, justeres pris deretter. Det vil si at hvis sist omsatt er under salgskurs, justeres pris opp til salgskursen. Hvis den er over kjøpskurs justeres den ned til kjøpskursen. Dersom prisbildet anses som utdatert justeres prisen etter en markedsindeks. Selskapet har valgt Oslo Børs sin small cap indeks (OSESX) som en tilnærming for unoterte aksjer.

For aksjer hvor svært lite informasjon foreligger foretas en skjønnsmessig vurdering. Med dette menes enten en fundamental analyse av selskapet, eller en meglervurdering.

j) Private Equity

Investeringer i Private Equity gjøres gjennom fond. Fondenes virkelige verdi skal baseres på rapporterte markedsverdier, som følger av International Private Equity and Venture Capital Valuation Guidelines ('IPEV Guidelines'). Disse retningslinjene fastsettes av European Venture Capital Association (EVCA) og baserer seg på prinsippet om tilnærmet markedsvurdering av selskapene. Virkelig verdi er beregnet ut ifra fondenes rapporterte markedsverdi justert for inn- og utbetalinger i perioden mellom siste rapporterte markedsverdi fra fondet og perioden det rapporteres på for konsernet.

DERIVATER**k) Futures/FRA/IRF**

Alle futureskontrakter til konsernet handles på børs. Bloomberg benyttes som priskilde. Det innhentes også priser fra en annen kilde som kontroll på at prisene fra Bloomberg er korrekte. Reuters fungerer som sekundærkilde.

l) Opsjoner

Bloomberg benyttes som kilde for prising av opsjoner som handles på børs. Reuters er sekundærkilde.

m) Renteswaper

Renteswaper verdsettes i en modell som hensyntar observerbare markedsdata som rentekurver og relevant kredittpåslag.

n) FX-swaper

FX-swaper med forfall på ett år eller mindre prises på kurver som er bygget opp fra FX swap-punkter hentet fra Reuters. For FX-swaper over ett år vurderes markedet relativt lite likvid og det skal benyttes basisjusterte swapkurver.

GJELD TIL KREDITTINSTITUSJONER**o) Plasseringer hos kredittinstitusjoner og deposits**

Plasseringer hos kredittinstitusjoner og deposits. Plasseringer hos kredittinstitusjoner er innskudd med kort løpetid. Virkelig verdi beregnes ved å neddiskontere kontraktsfestede kontantstrømmer med markedsrente inklusive en relevant risikomargin på balansedagen. Deposits prises på swapkurver.

NOTE 9 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser – forts.**ANSVARLIG LÅNEKAPITAL, ANNEN UTSTEDT GJELD OG INNSKUDD FRA KUNDER****p) Virkelig verdi av ansvarlige lån**

For lån notert på børs hvor det anses å være et aktivt marked brukes den observerbare prisen som virkelig verdi. For øvrige lån som ikke er en del av et aktivt marked fastsettes virkelig verdi ut i fra en intern verdsettelsesmodell basert på observerbare data.

q) Virkelig verdi av utstedt fondsobligasjonslån

Virkelig verdi i denne kategorien er fastsatt ut i fra interne verdsettelsesmodeller basert på eksterne observerbare data.

r) Utstedte obligasjoner med fortrinnsrett

Virkelig verdi i denne kategorien er fastsatt ut i fra interne verdsettelsesmodeller basert på eksterne observerbare data.

s) Innskudd fra kunder

Alle innskudd er uten rentebinding. Virkelig verdi av disse anses som tilnærmet lik bokført verdi da kontraktsbetingelsene løpende endres i takt med markedsrenten.

Tabellen under gir en nærmere spesifikasjon av innholdet i de ulike klassene av eiendeler og forpliktelser.

MILLIONER KRONER	30.06.2017		30.06.2016		31.12.2016	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
GJELDSINSTRUMENTER SOM HOLDES TIL FORFALL - REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST						
Norske hold til forfall obligasjoner	7 668	8 445	10 404	11 531	8 339	9 248
Utenlandske hold til forfall obligasjoner	25 309	26 722	23 345	25 513	24 452	25 771
Sum gjeldsinstrumenter som holdes til forfall	32 976	35 167	33 749	37 044	32 791	35 019
GJELDSINSTRUMENTER KLASSIFISERT SOM LÅN OG FORDRINGER - REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST						
Norske obligasjonslån	34 179	37 065	30 766	34 599	33 018	35 785
Utenlandske obligasjonslån	77 767	83 251	66 315	73 759	72 879	77 806
Norske sertifikater	0	0	0	0	790	787
Andre fordringer	24	24	17	17	33	33
Sum gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer	111 969	120 340	97 097	108 375	106 720	114 411
UTLÅN KOMMUNER, BEDRIFTER OG PERSONKUNDER - REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI OVER RESULTATET						
Lån til kommunal sektor eller foretak med kommunal garanti	1 099	1 099	1 747	1 747	1 381	1 381
Sum utlån kommuner, bedrifter og personkunder	1 099	1 099	1 747	1 747	1 381	1 381

NOTE 9 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser – forts.

MILLIONER KRONER	30.06.2017		30.06.2016		31.12.2016	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
UTLÅN KOMMUNER, BEDRIFTER OG PERSONKUNDER - REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST						
Utlån med sikkerhet i pant	16 952	16 965	15 064	15 096	15 953	15 969
Lån til kommunal sektor eller foretak med kommunal garanti	57 878	58 572	52 777	53 789	56 484	57 135
Utlån utland med sikkerhet i pant og offentlig garanti	9 079	9 120	9 202	9 185	9 105	9 143
Sum utlån kommuner, bedrifter og personkunder	83 908	84 656	77 042	78 070	81 541	82 247
GJELDSINSTRUMENTER - REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI OVER RESULTATET						
Norske obligasjoner	59 524	59 524	52 175	52 175	58 661	58 661
Norske sertifikater	10 855	10 855	11 915	11 915	12 519	12 519
Utenlandske obligasjoner	84 083	84 083	81 576	81 576	82 933	82 933
Utenlandske sertifikater	0	0	247	247	161	161
Plassering hos kredittinstitusjoner	17 501	17 501	17 945	17 945	16 747	16 747
Sum gjeldsinstrumenter	171 963	171 963	163 859	163 859	171 021	171 021
EGENKAPITALINSTRUMENTER - REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI OVER RESULTATET						
Aksjer	134 277	134 277	107 051	107 051	121 236	121 236
Aksjefond	9 682	9 682	8 232	8 232	8 688	8 688
Eiendomsfond	218	218	354	354	287	287
Alternative investeringer	557	557	376	376	489	489
Sum egenkapitalinstrumenter	144 735	144 735	116 013	116 013	130 700	130 700
FORDRINGER						
Fordringer i forbindelse med direkte forretninger	3 434	3 434	7 806	7 806	753	753
Fordringer i forbindelse med gjenforsikringsforretninger	122	122	73	73	119	119
Gjenforsikringsandel av ikke opptjent bruttopremie	0	0	0	0	0	0
Gjenforsikringsandel av brutto erstatningsavsetning	28	28	38	38	1	1
Fordringer ved verdipapirhandel	4 447	4 447	13 409	13 409	1 763	1 763
Fordskuddsbetalt husleie tilknyttet eiendomsvirksomheten	186	186	199	199	106	106
Andre fordringer	762	762	114	114	431	431
Sum lån og fordringer øvrige inkl. fordringer på forsikringstakere	8 979	8 979	21 639	21 639	3 173	3 173

NOTE 9 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser – forts.

MILLIONER KRONER	30.06.2017		30.06.2016		31.12.2016	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
FINANSIELL GJELD - REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST						
Fondsobligasjonslån	1 603	1 446	1 919	1 252	1 650	1 650
Ansvarlige lån	6 399	7 086	6 281	6 271	6 220	6 554
Gjeld til kredittinstitusjoner	1 567	1 567	2 810	2 810	2 356	2 356
Utstedt obligasjonslån med fortrinnsrett	22 196	22 196	20 988	20 988	21 095	21 095
Gjeld til og innskudd fra kunder	9 138	9 138	8 252	8 252	8 688	8 688
Sum finansiell gjeld	40 903	41 433	40 250	39 574	40 010	40 344
FINANSIELL GJELD - REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI OVER RESULTATET						
Gjeld til kredittinstitusjoner	4 327	4 327	3 901	3 901	2 694	2 694
Sum finansiell gjeld	4 327	4 327	3 901	3 901	2 694	2 694
Eiendeler i innskuddsbasert livsforsikring	2 183	2 183	1 362	1 362	1 674	1 674
Avsetninger i innskuddsbasert livsforsikring	2 183	2 183	1 362	1 362	1 674	1 674

MILLIONER KRONER	30.06.2017		30.06.2016		31.12.2016	
	Eiendeler	Forpliktelser	Eiendeler	Forpliktelser	Eiendeler	Forpliktelser
FINANSIELLE DERIVATER - REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI						
Valutateterminer	1 895	1 822	2 013	3 036	795	4 534
Renteswaper	379	1 206	463	1 504	375	1 338
Rente- og valutaswaper	602	0	905	0	645	0
Sum finansielle derivater	2 876	3 028	3 381	4 540	1 815	5 871

NOTE 10 Innlån

MILLIONER KRONER	Pålydende i NOK	Valuta	Rente	Forfall	Bokført verdi 30.06.2017	Bokført verdi 30.06.2016	Bokført verdi 31.12.2016
EVIGVARENDE ANSVARLIG LÅN							
Kommunal Landspensjonskasse	0	EUR	Fast	Evigvarende	0	0	0
Kommunal Landspensjonskasse	554	JPY	Fast ¹	Evigvarende	713	754	706
TIDSBEGRENSET ANSVARLIG LÅN							
Kommunal Landspensjonskasse	5 163	EUR	Fast ²	2045	5 686	5 526	5 514
Sum ansvarlige lån	5 717				6 399	6 281	6 220
FONDSOBLIGASJONSLÅN							
Kommunal Landspensjonskasse	984	JPY	Fast ³	2034	1 603	1 919	1 650
Sum fondsobligasjonslån	984				1 603	1 919	1 650
UTSTEDTE OBLIGASJONSLÅN MED FORTRINNSRETT							
KLP Kommunekreditt AS	0	NOK	Flytende	2016	0	1 218	0
KLP Kommunekreditt AS	0	NOK	Fast	2017	0	637	319
KLP Kommunekreditt AS	529	NOK	Flytende	2017	530	3 006	596
KLP Kommunekreditt AS	2 894	NOK	Flytende	2018	2 896	3 975	3 975
KLP Kommunekreditt AS	4 500	NOK	Flytende	2019	4 505	4 505	4 506
KLP Kommunekreditt AS	2 500	NOK	Flytende	2020	2 509	2 004	2 510
KLP Kommunekreditt AS	750	NOK	Fast	2020	769	769	752
KLP Kommunekreditt AS	4 000	NOK	Flytende	2021	4 013	0	4 014
KLP Kommunekreditt AS	600	NOK	Fast	2021	607	605	602
KLP Kommunekreditt AS	1 500	NOK	Flytende	2022	1 502	0	0
KLP Kommunekreditt AS	500	NOK	Fast	2027	502	0	0
KLP Boligkreditt AS	0	NOK	Flytende	2017	0	441	43
KLP Boligkreditt AS	600	NOK	Flytende	2019	600	600	600
KLP Boligkreditt AS	2 000	NOK	Flytende	2020	2 007	2 007	2 007
KLP Boligkreditt AS	0	NOK	Fast	2021	0	501	0
KLP Boligkreditt AS	1 700	NOK	Flytende	2021	1 703	601	1 103
Annet					54	120	67
Sum utstedte obligasjonslån med fortrinnsrett	22 073				22 196	20 988	21 095

¹ Lånet har et renteendringstidspunkt i 2017.

² Lånet har et renteendringstidspunkt i 2025.

³ Lånet har et renteendringstidspunkt i 2034.

NOTE 10 Innlån– forts.

MILLIONER KRONER	Pålydende i NOK	Valuta	Rente	Forfall	Bokført verdi 30.06.2017	Bokført verdi 30.06.2016	Bokført verdi 31.12.2016
GJELD TIL KREDITTINSTITUSJONER							
KLP Banken AS	0	NOK	Flytende	2016	0	401	0
KLP Banken AS	0	NOK	Fast	2017	0	301	308
KLP Banken AS	0	NOK	Flytende	2017	0	500	443
KLP Banken AS	200	NOK	Fast	2018	205	205	202
KLP Banken AS	463	NOK	Flytende	2018	463	502	502
KLP Banken AS	895	NOK	Flytende	2019	897	902	902
KLP Fond	0	NOK	Fast	2016	0	1 885	0
KLP Fond	1 088	NOK	Fast	2017	1 088	0	1 064
KLP Fond	0	NOK/EUR/USD	Flytende	2016	0	576	0
KLP Fond	1 881	NOK/EUR/USD	Flytende	2017	1 881	0	744
Kommunal Landspensjonskasse	0	NOK/EUR/USD	Flytende	2016	0	1 434	0
Kommunal Landspensjonskasse	1 354	NOK/EUR/USD	Flytende	2017	1 354	0	885
KLP Banken AS	0	NOK/EUR/USD	Flytende	2016	0	6	0
KLP Banken AS	5	NOK/EUR/USD	Flytende	2017	5	0	1
Annet					1	0	-1
Sum gjeld til kredittinstitusjoner	5 886				5 894	6 712	5 050
GJELD TIL OG INNSKUDD KUNDER ⁴							
Privat	7 397	NOK			7 397	6 645	6 938
Næring	1 715	NOK			1 715	1 593	1 729
Utlandet	26	NOK			26	14	21
Sum gjeld til og innskudd fra kunder	9 138				9 138	8 252	8 688
Sum innlån	43 797				45 230	44 151	42 704

⁴ Det er ikke kontraktfestet forfall på innskudd.

Noten viser finansiell gjeld konsernet har ved periodeslutt, hvor mesteparten er finansiering til KLP Bank konsernet. De angitte selskapene er utstedere av den finansielle gjelden som er beskrevet. Innskudd hører inn under KLP Banken AS.

NOTE 11 Virkelig verdi hierarki

30.06.2017 MILLIONER KRONER	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
Investeringseiendom	0	0	61 732	61 732
Tomter	0	0	980	980
Eiendomsfond	0	0	2 360	2 360
Bygg	0	0	58 391	58 391
Utlån til virkelig verdi	0	1 099	0	1 099
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	45 079	109 375	0	154 454
Sertifikater	7 943	2 912	0	10 855
Obligasjoner	23 862	106 463	0	130 325
Obligasjonsfond	13 275	0	0	13 275
Utlån og fordringer	15 510	1 999	0	17 508
Aksjer og andeler	129 098	6 032	9 605	144 735
Aksjer	127 449	5 257	1 572	134 277
Aksjefond	1 649	0	76	1 725
Eiendomsfond	0	218	0	218
Spesialfond	0	557	0	557
Private Equity	0	0	7 957	7 957
Finansielle derivater	0	2 876	0	2 876
Sum eiendeler regnskapsført til virkelig verdi	189 687	121 380	71 337	382 404
FORPLIKTELSER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
Finansielle derivater gjeld	0	3 028	0	3 028
Gjeld til andre kredittinstitusjoner og annen gjeld ¹	3 239	1 088	0	4 327
Sum forpliktelser regnskapsført til virkelig verdi	3 239	4 116	0	7 355

¹ Linjen «Gjeld til kredittinstitusjoner» i balansen inneholder forpliktelser målt til virkelig verdi og amortisert kost. Denne linjen er derfor ikke avstembar mot balansen. Forpliktelsene som måles til amortisert kost utgjør 1 567 millioner kroner per 30.06.2017.

NOTE 11 Virkelig verdi hierarki – forts.

30.06.2016 MILLIONER KRONER	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
Investeringseiendom	0	0	55 198	55 198
Tomter	0	0	980	980
Eiendomsfond	0	0	988	988
Bygg	0	0	53 230	53 230
Utlån til virkelig verdi	0	1 747	0	1 747
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	47 232	98 778	0	146 010
Sertifikater	6 881	5 282	0	12 163
Obligasjoner	27 333	93 496	0	120 830
Obligasjonsfond	13 018	0	0	13 018
Utlån og fordringer	16 196	1 653	0	17 849
Aksjer og andeler	103 788	4 115	8 110	116 013
Aksjer	102 147	3 385	1 519	107 051
Aksjefond	1 641	0	79	1 720
Eiendomsfond	0	354	0	354
Spesialfond	0	376	0	376
Private Equity	0	0	6 512	6 512
Finansielle derivater	0	3 381	0	3 381
Sum eiendeler regnskapsført til virkelig verdi	167 216	109 675	63 308	340 198
FORPLIKTELSER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
Finansielle derivater gjeld	0	4 540	0	4 540
Gjeld til andre kredittinstitusjoner og annen gjeld ¹	2 016	1 886	0	3 901
Sum forpliktelser regnskapsført til virkelig verdi	2 016	6 426	0	8 441

¹ Linjen «Gjeld til kredittinstitusjoner» i balansen inneholder forpliktelser målt til virkelig verdi og amortisert kost. Denne linjen er derfor ikke avstembar mot balansen. Forpliktelsene som måles til amortisert kost utgjør 1 567 millioner kroner per 30.06.2017.

NOTE 11 Virkelig verdi hierarki – forts.

31.12.2016 MILLIONER KRONER	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
Investeringseiendom	0	0	59 497	59 497
Tomter	0	0	982	982
Eiendomsfond	0	0	1 831	1 831
Bygg	0	0	56 684	56 684
Utlån til virkelig verdi	0	1 381	0	1 381
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	45 368	108 901	0	154 269
Sertifikater	7 377	5 303	0	12 680
Obligasjoner	25 058	103 598	0	128 656
Obligasjonsfond	12 933	0	0	12 933
Utlån og fordringer	15 071	1 681	0	16 752
Aksjer og andeler	117 815	4 312	8 573	130 700
Aksjer	116 264	3 536	1 436	121 236
Aksjefond	1 552	0	84	1 636
Eiendomsfond	0	287	0	287
Spesialfond	0	489	0	489
Private Equity	0	0	7 052	7 052
Finansielle derivater	0	1 815	0	1 815
Sum eiendeler regnskapsført til virkelig verdi	178 254	118 090	68 069	364 414
FORPLIKTELSER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
Finansielle derivater gjeld	0	5 871	0	5 871
Gjeld til andre kredittinstitusjoner og annen gjeld ¹	1 648	1 064	0	2 712
Sum forpliktelser regnskapsført til virkelig verdi	1 648	6 936	0	8 584

¹ Linjen «Gjeld til kredittinstitusjoner» i balansen inneholder forpliktelser målt til virkelig verdi og amortisert kost. Denne linjen er derfor ikke avstembar mot balansen. Forpliktelsene som måles til amortisert kost utgjør 1 567 millioner kroner per 30.06.2017.

NOTE 11 Virkelig verdi hierarki – forts.

ENDRINGER I NIVÅ 3, VERDIPAPIRER	Bokført verdi 30.06.2017	Bokført verdi 30.06.2016	Bokført verdi 31.12.2016
Inngående balanse 01.01.	8 573	8 009	8 009
Solgt	-722	-484	-1 288
Kjøpt	788	818	2 034
Urealiserte endringer	966	-234	-182
Utgående balanse 30.06. / 31.12.	9 605	8 110	8 573
Realisert gevinst / tap	150	99	377

ENDRINGER I NIVÅ 3, INVESTERINGSEIENDOM	Bokført verdi 30.06.2017	Bokført verdi 30.06.2016	Bokført verdi 31.12.2016
Inngående balanse 01.01.	59 497	56 436	56 436
Netto tilgang	844	-1 628	724
Urealiserte endringer	1 406	394	2 364
Øvrige endringer	-15	-4	-28
Utgående balanse 30.06. / 31.12.	61 732	55 198	59 497
Realisert gevinst / tap	0	0	0
Sum nivå 3	71 337	63 308	68 069

NOTE 11 Virkelig verdi hierarki – forts.

Urealiserte endringer og realisert gevinst/tap reflekteres på linjen «Netto verdiendringer på finansielle instrumenter» i konsernresultatet.

Tabellene «Endringene i nivå 3» viser endringer i nivå 3 klassifiserte papirer i perioden angitt.

Virkelig verdi skal være en representativ pris basert på hva tilsvarende eiendel eller forpliktelse ville vært omsatt for ved normale markedsbetingelser og forhold. Høyeste kvalitet i forhold til virkelig verdi er basert på noterte kurser i et aktivt marked. Et finansielt instrument anses som notert i et aktivt marked dersom noterte kurser er enkelt og regelmessig tilgjengelig fra en børs, forhandler, megler, næringsgruppering, prissettingstjeneste eller reguleringsmyndighet, og disse kursene representerer faktiske og regelmessige forekommende transaksjoner på armlengdes avstand.

NIVÅ 1:

Instrumenter i dette nivået henter virkelig verdi fra noterte priser i et aktivt marked for identiske eiendeler eller forpliktelser som enheten har tilgang til ved rapporteringstidspunktet. Eksempler på instrumenter i nivå 1 er børsnoterte papirer.

NIVÅ 2:

Instrumenter i dette nivået henter virkelig verdi fra observerbare markedsdata. Dette inkluderer priser basert på identiske instrumenter, men hvor instrumentet ikke innehar høy nok omsetningsfrekvens og derfor ikke anses som omsatt i et aktivt marked, samt priser basert på tilsvarende eiendeler og prisledende indikatorer som kan bli bekreftet fra markedsinformasjon. Eksempler på instrumenter i nivå 2 er rentepapirer priset ut fra rentebaner.

NIVÅ 3:

Instrumenter på nivå 3 innehar ingen observerbare markedsdata eller omsettes i markeder ansett som inaktive. Prisen baseres hovedsakelig på egne beregninger hvor reell virkelig verdi kan avvike hvis instrumentet skulle blitt omsatt. Instrumentene som omfattes i nivå 3 hos konsernet er blant annet unoterte aksjer og Private Equity.

For eiendeler som inngår i nivå 3 er det ikke blitt gjort noen sensitivitetsanalyse. For sensitivitetsanalyse for investeringseiendom henvises det til årsrapporten. Alt av investeringseiendom inngår forøvrig i nivå 3. En endring i variablene til prisingen er vurdert som lite signifikant for verdipapirene. På generelt grunnlag vil en endring i prisingen på 5% gi en endring på 3 567 millioner kroner per 30.06.2017 og 3 165 millioner kroner per 30.06.2016 og 3 403 millioner kroner per 31.12.2016 på de eiendelene som ligger i nivå 3.

Eiendeler i innskuddsbasert livforsikring er ikke inkludert i tabellen. Eiendeler i innskuddsbasert livforsikring har 2 183 millioner kroner i finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi, alt i nivå 1. Per 30.06.2017 vil de 2 183 millioner kronene inngå med 1 282 millioner i aksjer og andeler i nivå 1, 884 millioner kroner i gjeldsinstrumenter til virkelig verdi i nivå 1 og det resterende er utlån og fordringer i nivå 1.

Hva gjelder flytting av papirer mellom nivåene er det lagt grenser på antall handelsdager og omsetningsmengde på aksjer for å skille nivå 1 og nivå 2. De generelle prinsippene rundt nivåfordeling går hovedsakelig på om eiendelen eller forpliktelsen er notert eller ikke, og om noteringen kan angis å være i et aktivt marked. For aksjer er det et ytterligere skille på handelsdager og omsetningsmengde som skiller ut noterte papirer som ikke inngår i aktivt marked. Ved flytting mellom nivåene tas det forøvrig utgangspunkt i verdien ved periodeslutt.

For aksjer er det i 2. kvartal 2017 flyttet 659 millioner fra nivå 1 til nivå 2 og det er flyttet 46 millioner fra nivå 2 til nivå 1, dette skyldes endringer i likviditet. For rentepapirer er det i 2. kvartal 2017 ingen endringer i nivåfordeling.

NOTE 12 Likviditetsrisiko

Tabellen nedenfor spesifiserer selskapets finansielle forpliktelser klassifisert etter forfallsstruktur. Beløpene i tabellen er udiskonterte kontraktsmessige kontantsstrømmer.

30.06.2017 MILLIONER KRONER	Innen 1 mnd.	1-12 mnd.	1-5 år	5-10 år	Over 10 år	Sum
Ansvarlige lån ¹	0	966	975	6 463	0	8 404
Fondsobligasjonslån ¹	0	92	244	305	1 505	2 145
Gjeld til og innskudd fra kunder (uten bestemt forfall)	9 138	0	0	0	0	9 138
Utstedt obligasjonslån med fortrinnsrett	0	1 840	20 757	640		23 237
Gjeld til kredittinstitusjoner	2 574	491	1 115	0	0	4 180
Finansielle derivater	2 233	2 183	396	-21	-234	4 556
Leverandørgjeld	627	0	0	0	0	627
Betingede forpliktelser	15 976	0	0	0	0	15 976
Sum	30 549	5 571	23 487	7 388	1 270	68 265

Hensyntar man ikke-kontrollerende eierinteresser, reduseres derivater med forfall innen en måned med 203 millioner kroner, gjeld til kredittinstitusjoner innen en mnd. reduseres med 79 millioner kroner og derivater med forfall innen 1 til 12 måneder reduseres med 29 millioner kroner. Total reell likviditetsrisiko for konsernet er 67 954 millioner kroner.

30.06.2016 MILLIONER KRONER	Innen 1 mnd.	1-12 mnd.	1-5 år	5-10 år	Over 10 år	Sum
Ansvarlige lån ¹	0	1 058	948	6 526	0	8 533
Fondsobligasjonslån ¹	0	91	244	305	1 670	2 310
Gjeld til og innskudd fra kunder (uten bestemt forfall)	8 252	0	0	0	0	8 252
Utstedt obligasjonslån med fortrinnsrett	0	2 132	18 405	1 217	0	21 754
Gjeld til kredittinstitusjoner	4 313	1 253	1 644	0	0	7 210
Finansielle derivater	840	2 373	1 224	93	-356	4 175
Leverandørgjeld	690	0	0	0	0	690
Betingede forpliktelser	14 973	0	0	0	0	14 973
Sum	29 068	6 908	22 466	8 141	1 314	67 898

¹ Noe av den ansvarlige lånekapitalen er evigvarende. Beregnede kontantstrømmer er frem til forventet forfall ved rentereguleringstidspunkt.

Hensyntar man minoritetens andel, reduseres derivater med forfall innen en mnd. med 54 millioner kroner og gjeld til kredittinstitusjoner innen en mnd. med 15 millioner kroner. Derivater med forfall mellom 1-12 mnd. reduseres med 117 millioner kroner. Total reell likviditetsrisiko for konsernet blir da 67 712 millioner kroner.

NOTE 12 Likviditetsrisiko - forts.

31.12.2016 MILLIONER KRONER	Innen 1 mnd.	1-12 mnd.	1-5 år	5-10 år	Over 10 år	Sum
Ansvarlige lån ¹	0	961	926	6 373	0	8 260
Fondsobligasjonslån ¹	0	63	251	313	1 567	2 194
Gjeld til og innskudd fra kunder (uten bestemt forfall)	8 688	0	0	0	0	8 688
Utstedt obligasjonslån med fortrinnsrett	0	1 263	20 819	0	0	22 082
Gjeld til kredittinstitusjoner	4 823	783	1 631	0	0	7 237
Finansielle derivater	4 518	1 939	1 105	10	-252	7 320
Leverandørgjeld	676	0	0	0	0	676
Betingede forpliktelser	14 196	0	0	0	0	14 196
Sum	32 901	5 009	24 732	6 697	1 314	70 653

¹ Noe av den ansvarlige lånekapitalen er evigvarende. Beregnede kontantstrømmer er frem til forventet forfall ved rentereguleringstidspunkt.

Hensyntar man ikke-kontrollerende eierinteresser, reduseres derivater med forfall innen en måned med 296 millioner kroner, gjeld til kredittinstitusjoner innen en mnd. reduseres med 231 millioner kroner og derivater med forfall innen 1 til 12 måneder reduseres med 180 millioner kroner. Total reell likviditetsrisiko for konsernet er 69 946 millioner kroner.

Tabellen viser de samlede finansielle forpliktelsene konsernet har på rentebetalinger og innbetaling av hovedstol, basert på forfall. KLP Banken konsern innehar den største delen av de finansielle forpliktelsene i konsernet.

Med likviditetsrisiko menes risikoen for at konsernet ikke skal klare å innfri de finansielle forpliktelsene som det har. Risikoen for at konsernet ikke skal ha tilstrekkelig likviditet til å dekke kortsiktig gjeld og løpende drift er svært liten ettersom en stor del av eiendelene er likvide. Konsernet har betydelige midler investert i pengemarked, obligasjoner og aksjer som kan selges ved likviditetsbehov. Konsernets likviditetsstrategi innebærer at det til enhver tid skal ha tilstrekkelige likvide midler til å møte konsernets forpliktelser ved forfall, uten at det påløper kostnader av betydning knyttet til å frigjøre midler.

Aktivasammensetningen i konsernets porteføljer skal være tilstrekkelig likvid til å kunne dekke annet likviditetsbehov som kan oppstå. KLP Kapitalforvaltning AS forvalter likviditeten. Det er etablert interne rammer for størrelsen på likviditetsbeholdningen. Konsernets enhet for risikostyring overvåker og rapporterer utviklingen i likviditetsbeholdningen fortløpende. Konsernstyret fastsetter årlig en kapitalforvaltnings- og likviditetsstrategi for konsernet. Likviditetsstrategien inneholder blant annet rammer, ansvarsforhold, risikomål og beredskapsplan for likviditetsstyringen.

De største forpliktelsene i konsernet er forsikringsrelaterte og gjelder i all vesentlighet pensjonsforpliktelser. Disse forpliktelsene er fullfunderte og likviditetsstyringen håndteres på tilsvarende vis som øvrige forpliktelser.

NOTE 13 Renterisiko

30.06.2017 MILLIONER KRONER								
	Inntil 3 mnd.	Fra 3 mnd. til 12 mnd.	Fra 1 år til 5 år	Fra 5 år til 10 år	Over 10 år	Endring i kontantstrøm 01.01.2017 - 30.06.2017	Sum	Sum justert for ikke- kontrollerende eierinteresser
EIENDELER								
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	17	-9	39	7	-288	-15	-249	-249
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	0	0	0	0	0	4	4	4
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	-51	-97	-1 247	-2 160	-1 636	184	-5 007	-4 360
Rentefondsandeler	-807	0	0	0	0	0	-807	-807
Utlån og fordringer	-1	-2	0	0	0	77	74	63
Utlån	0	0	0	0	0	260	260	260
Kontanter og innskudd	0	0	0	0	0	10	10	10
Betingede forpliktelser ¹	0	0	0	0	0	33	33	33
Sum eiendeler	-842	-109	-1 208	-2 152	-1 924	553	-5 683	-5 047
FORPLIKTELSER								
Innskudd	0	0	0	0	0	-45	-45	-45
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapir	0	1	1	0	0	-119	-116	-116
Finansielle derivater klassifisert som gjeld	-7	25	82	97	2	21	220	220
Fondsobligasjon og ansvarlige lån	0	0	0	64	77	0	141	141
Gjeld til kredittinstitusjoner	0	0	0	0	0	-11	-11	-11
Sum forpliktelser	-7	26	84	162	78	-155	188	188
Sum før skatt	-849	-83	-1 124	-1 991	-1 846	398	-5 494	-4 858
Sum etter skatt	-646	-63	-854	-1 513	-1 403	302	-4 176	-3 692

¹ Betingede forpliktelser er i denne sammenheng aksepterte, ikke utbetalte utlån.

NOTE 13 Renterisiko – forts.

30.06.2016 MILLIONER KRONER								
	Inntil 3 mnd.	Fra 3 mnd. til 12 mnd.	Fra 1 år til 5 år	Fra 5 år til 10 år	Over 10 år	Endring i kontantstrøm 01.01.2016 - 30.06.2016	Sum	Sum justert for ikke- kontrollerende eierinteresser
EIENDELER								
Aksjefondsandeler	0	0	0	0	0	0	0	5
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	32	-5	-25	-161	-449	-27	-636	-601
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	0	0	0	0	0	4	4	4
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	-44	-96	-1 114	-1 987	-1 527	139	-4 680	-4 114
Rentefondsandeler	-759	0	0	0	0	0	-759	-759
Spesialfond	0	0	0	0	0	0	0	0
Utlån og fordringer	-1	-2	0	0	0	81	78	70
Utlån	0	0	0	0	0	228	228	228
Kontanter og innskudd	0	0	0	0	0	8	8	8
Betingede forpliktelser ¹	0	0	0	0	0	26	26	26
Sum eiendeler	-772	-103	-1 140	-2 149	-1 977	460	-5 680	-5 134
FORPLIKTELSE								
Innskudd	0	0	0	0	0	-41	-41	-41
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapir	0	9	41	32	0	-118	-36	-36
Finansielle derivater klassifisert som gjeld	-9	5	127	180	47	30	381	380
Fondsobligasjon og ansvarlige lån	0	0	0	78	118	0	196	196
Gjeld til kredittinstitusjoner	0	0	0	0	0	-11	-11	-11
Sum forpliktelser	-9	14	168	290	165	-140	488	488
Sum før skatt	-781	-88	-972	-1 859	-1 812	320	-5 192	-4 645
Sum etter skatt	-586	-66	-729	-1 394	-1 359	240	-3 894	-3 484

¹ Betingede forpliktelser er i denne sammenheng aksepterte, ikke utbetalte utlån.

NOTE 13 Renterisiko – forts.

31.12.2016 MILLIONER KRONER								
	Inntil 3 mnd.	Fra 3 mnd. til 12 mnd.	Fra 1 år til 5 år	Fra 5 år til 10 år	Over 10 år	Endring i kontantstrøm 01.01.2016 - 31.12.2016	Sum	Sum justert for ikke- kontrollerende eierinteresser
EIENDELER								
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	6	5	7	-48	-237	-45	-313	-302
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	0	0	0	0	0	7	7	7
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	-53	-89	-1 269	-1 942	-1 592	307	-4 639	-4 030
Rentefondsandeler	-811	0	0	0	0	0	-811	-811
Utlån og fordringer	0	-3	0	0	0	158	155	135
Utlån	0	0	0	0	0	474	474	474
Kontanter og innskudd	0	0	0	0	0	17	17	17
Betingede forpliktelser ¹	0	0	0	0	0	69	69	69
Sum eiendeler	-859	-87	-1 263	-1 990	-1 829	987	-5 041	-4 441
FORPLIKTELSE								
Innskudd	0	0	0	0	0	-87	-87	-87
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapir	0	3	63	0	0	-235	-169	-169
Finansielle derivater klassifisert som gjeld	-5	4	92	105	2	55	253	253
Fondsobligasjon og ansvarlige lån	0	0	0	69	81	0	150	150
Gjeld til kredittinstitusjoner	0	0	0	0	0	-30	-30	-30
Sum forpliktelser	-5	6	155	174	83	-297	116	117
Sum før skatt	-864	-80	-1 108	-1 816	-1 746	690	-4 925	-4 324
Sum etter skatt	-648	-60	-831	-1 362	-1 310	517	-3 694	-3 243

¹ Betingede forpliktelser er i denne sammenheng aksepterte, ikke utbetalte utlån.

Noten viser resultateffekten ved en økning i markedsrenten på én prosent, for virkelig verdi risiko og flytende rente risiko.

Endring i virkelig verdi (virkelig verdi risiko) vises i de fem første kolonnene, sortert etter forfallstidspunkt på papirene, og er beregnet ved endring i virkelig verdi på rentebærende instrumenter hvis renten hadde vært en prosent høyere ved periodeslutt. Kolonnen «Endring i kontantstrøm» (flytende rente risiko) viser endringen i kontantstrømmer hvis renten hadde vært en prosent høyere gjennom perioden det rapporteres på. Summen av disse reflekterer den samlede resultateffekten som scenarioet ved en prosents høyere rente hadde gitt konsernet i perioden det rapporteres på.

Virkelig verdi risiko gjelder fastrente papirer hvor markedsverdien på papiret svinger i motsatt takt av markedsrenten. Flytende rente risiko gjelder papirer som har flytende rente, hvor markedsverdien holder seg stabil, men hvor endring i markedsrente gir utslag i endrede løpende inntekter. Rentepapirer, med følgende egenskaper og klassifiseringer,

faller inn under noten; verdipapirer til virkelig verdi over resultatet (flytende og faste rentebetingelser), investeringer som holdes til forfall (kun de med flytende rentebetingelser) og lån og fordringer (kun de med flytende rentebetingelser). Konsernet har ingen rentepapirer klassifisert som tilgjengelig for salg.

Konsernets investeringer i renteinstrumenter med fast rente, som regnskapsføres til amortisert kost, gir ingen endring i resultatregnskapet ved endring av markedsrente. Tilsvarende gjelder for utstedt gjeld med fast rente regnskapsført til amortisert kost.

Forsikringskontrakter med avkastningsgaranti endrer ikke regnskapsmessig verdi selv om rentenivået endres. Endring i rentenivå har heller ingen innvirkning på den garanterte avkastningen, men vil ha betydning for den oppnådde avkastning som skal dekke avkastningsgarantien. Det skyldes at forsikringsmidlene delvis investeres i gjeldsinstrumenter hvor kontantstrømmene skal bidra til å dekke avkastningsgarantien.

NOTE 14 Kreditrisiko

30.06.2017 MILLIONER KRONER									
	Investment grade AAA til BBB	Lavere Rating	Offentlig garanti	Bank og finans	Boliglån < 80% ¹	Boliglån > 80% ¹	Øvrige	Totalt	Totalt justert for andelseieres interesser i konsoliderte verdipapirfond
Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall målt til amortisert kost	30 360	0	30	0	0	0	2 586	32 976	32 976
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	85 873	0	556	11	0	0	25 529	111 969	111 969
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - verdipapirer med fast avkastning	114 115	480	6 469	7 971	0	0	12 240	141 274	126 795
Rentefond omløp	0	0	0	0	0	0	13 275	13 275	13 275
Utlån og fordringer	17 238	0	0	175	0	0	0	17 413	15 163
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	2 876	0	0	0	0	0	0	2 876	2 535
Kontanter og innskudd	2 606	0	0	0	0	0	0	2 606	2 606
Utlån	0	0	60 368	0	14 242	2 660	7 736	85 007	85 007
Sum	253 068	480	67 424	8 157	14 242	2 660	61 366	407 396	390 326

¹ Disse to kolonnene gir informasjon på andel boliglån med pantsikkerhet innenfor 80% av verdigrunnlag og boliglån som overgår 80% pantsikkerhet av verdigrunnlag.

SPESIFISERING AV INVESTMENT GRADE MILLIONER KRONER					
	AAA	AA	A	BBB	Sum Invest- ment grade
Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall målt til amortisert kost	13 747	4 217	7 922	4 474	30 360
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	16 391	19 372	41 488	8 622	85 873
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - verdipapirer med fast avkastning	45 020	10 382	35 106	23 607	114 115
Rentefond omløp	0	0	0	0	0
Utlån og fordringer	0	1 912	15 126	200	17 238
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	0	260	2 616	0	2 876
Kontanter og innskudd	45	79	2 481	0	2 606
Utlån	0	0	0	0	0
Sum	75 203	36 223	104 739	36 903	253 068

NOTE 14 Kredittisiko – forts.

30.06.2016 MILLIONER KRONER									
	Investment grade AAA til BBB	Lavere Rating	Offentlig garanti	Bank og finans	Boliglån < 80% ¹	Boliglån > 80% ¹	Øvrige	Totalt	Totalt justert for andelseieres interesser i konsoliderte verdipapirfond
Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall målt til amortisert kost	30 543	0	51	0	0	0	3 155	33 749	33 749
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	78 484	0	528	0	0	0	18 085	97 097	97 097
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - verdipapirer med fast avkastning	109 832	300	6 722	6 076	0	0	9 842	132 773	120 696
Rentefond omløp	0	0	0	0	0	0	13 018	13 018	13 018
Utlån og fordringer	17 949	0	0	119	0	0	0	18 068	16 120
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	2 912	0	0	0	0	0	0	2 912	2 728
Kontanter og innskudd	3 587	0	0	0	0	0	0	3 587	3 587
Utlån	0	0	55 043	0	12 299	2 715	8 733	78 789	78 789
Sum	243 307	300	62 344	6 196	12 299	2 715	52 833	379 993	365 784

¹ Disse to kolonnene gir informasjon på andel boliglån med pantsikkerhet innenfor 80% av verdigrunnlag og boliglån som overgår 80% pantsikkerhet av verdigrunnlag.

SPESIFISERING AV INVESTMENT GRADE MILLIONER KRONER					
	AAA	AA	A	BBB	Sum Invest- ment grade
Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall målt til amortisert kost	16 741	2 177	6 917	4 708	30 543
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	22 255	17 960	33 725	4 544	78 484
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - verdipapirer med fast avkastning	45 390	14 246	34 076	16 120	109 832
Rentefond omløp	0	0	0	0	0
Utlån og fordringer	0	3 380	14 340	229	17 949
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	0	463	2 449	0	2 912
Kontanter og innskudd	0	273	3 313	0	3 587
Utlån	0	0	0	0	0
Sum	84 386	38 500	94 820	25 600	243 307

NOTE 14 Kredittisiko – forts.

31.12.2016 MILLIONER KRONER									
	Investment grade AAA til BBB	Lavere Rating	Offentlig garanti	Bank og finans	Boliglån < 80% ¹	Boliglån > 80% ¹	Øvrige	Totalt	Totalt justert for andelseieres interesser i konsoliderte verdipapirfond
Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall målt til amortisert kost	29 599	0	31	0	0	0	3 161	32 791	32 791
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	85 774	0	1 346	0	0	0	19 600	106 720	106 689
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - verdipapirer med fast avkastning	113 346	83	8 379	7 805	0	0	11 722	141 335	128 293
Rentefond omløp	0	0	0	0	0	0	12 933	12 933	12 933
Utlån og fordringer	16 529	0	0	223	0	0	0	16 752	14 814
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	1 815	0	0	0	0	0	0	1 815	1 759
Kontanter og innskudd	2 968	0	0	0	0	0	0	2 968	2 146
Utlån	0	0	58 384	0	14 637	1 266	8 636	82 922	82 922
Sum	250 032	83	68 140	8 028	14 637	1 266	56 052	398 237	382 347

¹ Disse to kolonnene gir informasjon på andel boliglån med pantsikkerhet innenfor 80% av verdigrunnlag og boliglån som overgår 80% pantsikkerhet av verdigrunnlag.

SPESIFISERING AV INVESTMENT GRADE MILLIONER KRONER					
	AAA	AA	A	BBB	Sum Invest- ment grade
Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall målt til amortisert kost	13 620	4 095	7 650	4 234	29 599
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	22 029	20 310	38 717	4 718	85 774
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - verdipapirer med fast avkastning	45 355	14 559	35 458	17 975	113 346
Rentefond omløp	0	0	0	0	0
Utlån og fordringer	0	2 350	13 970	210	16 529
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	0	236	1 579	0	1 815
Kontanter og innskudd	0	440	2 528	0	2 968
Utlån	0	0	0	0	0
Sum	81 003	41 989	99 902	27 137	250 032

NOTE 14 Kredittrisiko – forts.

Med kredittrisiko menes risikoen for at motparten ikke skal klare å møte sine forpliktelser til KLP Konsernet. I denne tabellen er kredittrisikoen målt ved ratingbyråers estimerer på hvor høy kreditverdighet de ulike utstederne av rentepapirer har. For eiendeler som ikke er ratet så er de lagt i andre kategorier som beskriver kredittrisiko, eksempelvis sektor og garantier.

Det er lagt vekt på at kreditteksponeringen er diversifisert for å unngå konsentrasjon av kredittrisiko mot enkelte debitorer. For å overvåke kredittrisiko i utlånene og investeringene er det nedsatt en egen kredittkomite som møtes på jevnlig basis. Grensene for kredittrisiko mot den enkelte debitor fastsettes av komiteen. Endringer i debitors kredittvurdering overvåkes og følges opp av KLP Kapitalforvaltning AS.

Konsernet har god balanse mellom norske og internasjonale obligasjoner, og har en portefølje av utelukkende gode kreditter. Konsernet har en høy konsentrasjon av gjeldsinstrumenter rettet mot norsk offentlig sektor.

I noteinndelingen er det benyttet rating fra Standard &

Poor's, Moodys og Fitch. Ratingen er konvertert til S&P sin ratingtabell, hvor AAA er tilknyttet papirer med høyest kreditverdighet. Laveste rating av de tre er benyttet. Alle tre ratingselskaper er likestilte som grunnlag for investeringer i rentepapirer. Det som er klassifisert som «Øvrige» er i all hovedsak verdipapirer utstedt av kraftselskaper og andre foretaksobligasjoner; dette beløper seg til 61 milliarder kroner per 30.06.2017. KLP Konsernet har strenge retningslinjer for investeringer i rentepapirer, som også gjelder for investeringer som faller inn under kategorien Øvrige.

Linjene i noten er sammenfallende med balanseoppsettet. Unntakene er gjeldsinstrumenter til virkelig verdi som er delt opp i tre kategorier i noten og utlån som vist samlet i noten, men som befinner seg på to linjer i balansen (virkelig verdi og amortisert kost).

Konsernregnskapet viser enheter KLP konsernet anses å ha kontroll over. Dette gir inntrykk av en høyere risiko enn hva som er reelt, da risiko som konsernet ikke bærer vises i regnskapet. I ytterste kolonne vises det kun selskaper, og faktisk eierskap i fond som konsernet har ved periodeslutt.

MILLIONER KRONER	30.06.2017		30.06.2016		31.12.2016	
	Konsolidert	justert for andelseieres interesser i konsoliderte verdipapirfond	Konsolidert	justert for andelseieres interesser i konsoliderte verdipapirfond	Konsolidert	Justert for andelseieres interesser i konsoliderte verdipapirfond
TI STØRSTE MOTPARTER						
Motpart 1	16 038	15 890	15 626	15 626	16 787	16 359
Motpart 2	13 376	12 465	12 899	12 276	10 871	10 189
Motpart 3	8 477	8 477	8 768	8 768	8 551	8 551
Motpart 4	8 453	6 513	6 184	5 982	6 865	6 343
Motpart 5	5 645	5 239	5 982	5 877	6 678	5 454
Motpart 6	5 261	5 195	5 877	5 508	5 428	5 334
Motpart 7	5 112	5 063	5 739	4 904	5 010	4 951
Motpart 8	4 702	4 702	4 820	4 707	4 698	4 698
Motpart 9	3 534	3 174	4 707	3 942	3 601	3 235
Motpart 10	3 381	3 129	3 203	3 203	3 566	3 205
Totalt	73 979	69 849	73 804	70 793	72 056	68 319

Tabellen ovenfor viser de ti største motpartene KLP konsernet har eksponering mot. Beløpene oppgitt er balanseført verdi. «Justert for andelseieres interesser i konsoliderte verdipapirfond» inkluderer kun det som er i konsernets

ei og hvor konsernet innehar reell kredittrisiko. Majoriteten av de ti største motpartene er enten finansinstitusjoner eller motparter omfattet av en offentlig garanti (statlig eller kommunal garanti).

NOTE 15 Forsikringsmessige avsetninger i livsforsikring

MILLIONER KRONER	30.06.2017	30.06.2016	31.12.2016
Premiereserve - ordinær tariff	395 594	371 675	383 803
Premiefond, bufferfond og pensjonistenes overskuddsfond	15 951	15 439	17 216
Tilleggsavsetning	24 473	20 410	24 472
Kursreguleringsfond	35 495	24 058	28 404
Andre avsetninger	52	48	48
Udisponert resultat tilført forsikringskontraktene	1 649	4 028	0
Sum forsikringsmessige avsetninger i livsforsikring	471 565	435 658	453 943

MILLIONER KRONER	30.06.2017	30.06.2016	31.12.2016
Premiereserve	2 174	1 354	1 665
Innskuddsfond	9	8	8
Sum avsetning i innskuddsbasert livsforsikring	2 183	1 362	1 674

NOTE 16 Annen kortsiktig gjeld

MILLIONER KRONER	30.06.2017	30.06.2016	31.12.2016
Kortsiktig gjeld verdipapirhandel	6 314	12 260	2 636
Påløpt ikke utlignet skatt	155	181	202
Forskuddstrekk pensjonsordning	602	569	382
Leverandørgjeld	241	124	676
Forhåndsinnkalt tilskudd til forsikringsviksomheten	123	108	131
Øvrig kortsiktig gjeld	721	1 307	795
Sum annen kortsiktig gjeld	8 155	14 548	4 823

NOTE 17 Kapitalkrav

Solvens II er innført fra 01.01.2016 og beregningen av solvensmargin endres fullstendig samtidig med at tidligere krav til kapitaldekning og kjernekapitaldekning bortfaller. I Solvens II-balansen inngår eiendeler og forpliktelser til virkelig verdi. For eiendeler som har en annen verdi i regnskapet legges derfor mer-/mindreverdiene til. For KLPs forsikringsforpliktelser finnes det ikke observerbare markedsverdier. Disse beregnes derfor ved et beste estimat basert på aktuarielle forutsetninger. I tillegg kommer en risikomargin som skal reflektere en tredjeparts kapitalkostnader ved å overta disse forpliktelsene.

Kapitalgruppe 1 fremkommer av Solvens II-balansen, samt fondsobligasjonslånet. Kapitalgruppe 2 består av ansvarlige lån, risikoutjevningfond og ikke-innbetalt supplerende kapital.

Finanstilsynet har godkjent at KLPs vedtektsfestede etterinnkallsrett kan regnes med som supplerende kapital med et beløp tilsvarende 2,5% av foretakets premiereserve. Kapital som kan medregnes i kapitalgruppe 2 er begrenset oppad til 50% av kapitalkravet. Ansvarlige lån med første renteendring i 2017 kan derfor innfris uten at det påvirker solvensgraden.

Uten bruk av midlertidig fradrag i forsikringstekniske avsetninger er foretakets solvensgrad 204% som er godt over foretakets mål om minst 150%. Med det midlertidige fradraget er solvensgraden 292%.

	30.06.2017	31.12.2016
Solvensgrad	204 %	198 %

MILLIARDER KRONER	30.06.2017	31.12.2016	30.06.2017	31.12.2016
FORENKLET SOLVENS II BALANSE				
Eiendeler, bokført	523	502	Beste estimat	475
Merverdier HTF/lån og fordringer	11	10	Risikomargin	14
Merverdier øvrige utlån	1	1	Ansvarlige lån/fondsobligasjonslån	8
Øvrige mer/mindreverdier	0	0	Andre forpliktelser	10
Utsatt skattefordel	0	1	Utsatt skatteforpliktelse	0
Sum eiendeler etter solvens II	534	513	Sum forpliktelser etter solvens II	506
			Eiendeler minus forpliktelser	28
			- Utsatt skattefordel	0
			- Risikoutjevningfond	-4
			+ Fondsobligasjonslån	2
			Basiskapital - kapitalgruppe 1	25
			Tellende ansvarlig kapital - kapitalgruppe 1	25
			Ansvarlige lån	7
			Risikoutjevningfond	4
			Basiskapital - kapitalgruppe 2	11
			Supplerende kapital	10
			Supplerende kapital - kapitalgruppe 2	10
			Frdrag for maks. kapital i gruppe 2	-13
			Tellende ansvarlig kapital - kapitalgruppe 2	8
			Utsatt skattefordel	0
			Tellende ansvarlig kapital - kapitalgruppe 3	0
			Tellende ansvarlig kapital under Solvens II	33
			Solvenskapitalkrav (SCR)	16
			Solvensgrad	204 %
				198 %

NOTE 18 Presentasjon av eiendeler og gjeld som er gjenstand for netto oppgjør

30.06.2017 MILLIONER KRONER					Relaterte beløp som ikke er presentert netto			
	Brutto finansielle eiendeler/gjeld	Brutto eiendeler/gjeld som er presentert netto	Balanseført verdi	Finansielle instrumenter	Sikkerhet i kontanter	Sikkerhet i verdipapirer	Netto beløp	Netto beløp justert for andelseieres interesser i konsoliderte verdipapirfond
EIENDELER								
Finansielle derivater	2 876	0	2 876	-1 816	-1 335	0	11	64
Repoer	0	0	0	0	0	0	0	0
Sum	2 876	0	2 876	-1 816	-1 335	0	11	64
GJELD								
Finansielle derivater	3 028	0	3 028	-1 816	-838	0	974	1 028
Repoer	1 088	0	1 088	0	0	0	1 088	1 088
Sum	4 116	0	4 116	-1 816	-838	0	2 063	2 116
30.06.2016								
MILLIONER KRONER								
	Brutto finansielle eiendeler/gjeld	Brutto eiendeler/gjeld som er presentert netto	Balanseført verdi	Finansielle instrumenter	Sikkerhet i kontanter	Sikkerhet i verdipapirer	Netto beløp	Netto beløp justert for andelseieres interesser i konsoliderte verdipapirfond
EIENDELER								
Finansielle derivater	3 381	0	3 381	-1 640	-1 413	0	63	65
Repoer	0	0	0	0	0	0	0	0
Sum	3 381	0	3 381	-1 640	-1 413	0	63	65
GJELD								
Finansielle derivater	4 540	0	4 540	-1 640	-2 353	0	235	203
Repoer	1 886	0	1 886	0	0	0	1 886	1 886
Sum	6 426	0	6 426	-1 640	-2 353	0	2 120	2 089

NOTE 18 Presentasjon av eiendeler og gjeld som er gjenstand for netto oppgjør – forts.

31.12.2016 MILLIONER KRONER					Relaterte beløp som ikke er presentert netto			
	Brutto finansielle eiendeler/gjeld	Brutto eiendeler/gjeld som er presentert netto	Balanseført verdi	Finansielle instrumenter	Sikkerhet i kontanter	Sikkerhet i verdipapirer	Netto beløp	Netto beløp justert for andelseieres interesser i konsoliderte verdipapirfond
EIENDELER								
Finansielle derivater	1 815	0	1 815	-1 125	-836	0	23	23
Repoer	0	0	0	0	0	0	0	0
Sum	1 815	0	1 815	-1 125	-836	0	23	23
GJELD								
Finansielle derivater	5 871	0	5 871	-1 125	-3 611	-1 565	62	72
Repoer	1 065	0	1 065	0	0	0	1 065	1 065
Sum	6 936	0	6 936	-1 125	-3 611	-1 565	1 127	1 137

Formålet med noten er å vise den potensielle effekten av nettingavtaler i konsernet; hvilke muligheter konsernet har for å motregne bilaterale avtaler mot andre motparter dersom disse skulle gå konkurs, og beløpet som gjenstår om alle slike nettingavtaler materialiseres. Notene viser derivatposisjoner i balansen.

De konsoliderte tallene inkluderer alle enheter KLP konsernet anses å ha kontroll over. I tillegg viser ytterste kolonne hvilket reelt nettobeløp som gjenstår om konsernet motregner avtalene; noe som kun inkluderer konsernselskaper av ordinær art.

Nøkkeltall - akkumulert

MILLIONER KRONER	2. kvartal 2017	1. kvartal 2017	4. kvartal 2016	3. kvartal 2016	2. kvartal 2016	1. kvartal 2016	4. kvartal 2015	3. kvartal 2015	2. kvartal 2015
KLP KONSERN									
Resultat før skatt	1 946	779	2 449	2 085	1 378	578	5 138	1 889	1 302
Forvaltningskapital	627 805	612 438	596 113	588 940	577 072	553 123	543 262	526 731	526 044
Egenkapital	28 753	28 254	27 823	26 827	25 049	23 997	23 665	20 620	18 992
Solvensgrad ²	204 %	203 %	198 %	197 %	180 %	181 %	117 %	110 %	110 %
Antall ansatte i konsernet	955	941	946	949	952	942	939	920	914
KOMMUNAL									
LANDSPENSJONSKASSE									
Resultat før skatt	1 084	475	2 125	1 858	1 196	464	4 876	1 613	1 196
Premieinntekter for egen regning	15 158	6 483	36 854	29 715	19 674	7 556	38 789	31 985	25 548
- herav tilflyttet premiereserve	208	177	3 250	3 529	1 736	1 838	9 247	9 273	9 594
Erstatninger for egen regning	8 751	4 459	16 387	12 202	8 035	4 001	15 287	11 418	7 574
- herav fraflyttet premiereserve, tilleggsavs. og kursreguleringsfond	211	188	124	124	124	104	147	147	147
Eiendeler i kollektivporteføljen	476 229	469 414	460 289	447 945	444 205	375 536	421 835	405 551	409 164
Eiendeler i investeringsvalgporteføljen	2 293	2 244	2 184	2 199	2 105	2 060	2 050	2 020	2 056
Forsikringskundernes fond inkludert opptjent resultat	469 952	461 095	452 375	444 748	434 146	419 099	412 363	405 343	406 927
- herav fond med garantert avkastning	408 413	403 030	395 562	391 495	385 763	375 583	370 559	368 390	352 857
Ansvarlig kapital ²	32 610	32 462	31 338	30 604	28 544	28 100	28 340	26 161	25 364
Solvensgrad ²	216 %	214 %	209 %	208 %	189 %	187 %	12 %	11 %	11 %
Risikoresultat I	272	100	784	475	278	152	498	473	294
Risikoresultat II ¹	i/a	i/a	i/a	i/a	i/a	i/a	19 644	i/a	i/a
Avkastningsresultat	1567	139	8 094	6 759	3 952	2 023	3 452	2 134	2 607
Administrasjonsresultat	51	32	-50	135	65	20	264	197	132
Soliditetskapital	108 843	105 303	98 856	103 885	96 744	94 955	84 577	80 101	79 171
Bokført avkastning kollektivporteføljen	1,5 %	0,6 %	4,4 %	3,5 %	2,2 %	1,1 %	3,6 %	2,6 %	2,0 %
Verdijustert avkastning kollektivporteføljen	3,0 %	1,7 %	5,8 %	4,4 %	2,7 %	1,0 %	4,0 %	2,0 %	2,3 %
Avkastning investeringsvalgporteføljen	3,2 %	1,8 %	6,2 %	4,4 %	2,5 %	0,9 %	4,0 %	1,7 %	2,5 %
Avkastning selskapsporteføljen	2,2 %	0,9 %	4,7 %	4,0 %	2,7 %	1,0 %	4,8 %	3,2 %	2,4 %

¹ Endring i uførefinansiering, ny uføretariff og spesielle forhold i sykepleierordningen frigjør 19 644 millioner kroner fra premiereserve i 2015.

² Kapitaldekningsregelverket for Solvens I ble benyttet tom 31.12.2015. Fom 01.01.2016 er regelverket for Solvens II benyttet.

Nøkkeltall - akkumulert – forts

MILLIONER KRONER	2. kvartal 2017	1. kvartal 2017	4. kvartal 2016	3. kvartal 2016	2. kvartal 2016	1. kvartal 2016	4. kvartal 2015	3. kvartal 2015	2. kvartal 2015
KLP SKADEFORSIKRING AS									
Resultat før skatt	114,9	49,6	255,4	185,6	116,3	49,5	183,1	46,3	15,6
Opptjente brutto premier	652,6	320,4	1207,5	894,9	588,9	290,3	1086,8	806,9	529,0
Premieinntekter for egen regning	623,9	304,5	1150,1	851,9	560,5	276,4	1035,1	768,4	503,4
Egenkapital	1806,2	1738,7	1 715,8	1808,9	1755,2	1705,7	1672,2	1540,4	1512,8
Skadeprosent	77 %	81,1 %	75,9 %	80,6 %	80,0 %	76,9 %	77,7 %	86,1 %	93,7 %
Totalkostnadsprosent	98,9 %	102,9 %	98,7 %	101,6 %	101,7 %	100,2 %	98,8 %	106,4 %	114,0 %
Avkastning på midler til forvaltning	2,5 %	1,4 %	6,1 %	4,9 %	3,1 %	1,3 %	4,4 %	2,5 %	2,3 %
Ansvarlig kapital ²	1877	1848	1762	1805	1789	1910	1060	884	883
Solvensgrad ²	264 %	264 %	261 %	275 %	278 %	285 %	49 %	41 %	40 %
Årlig premievolum person	488,2	462,0	435,2	408,7	387,4	367,5	354,4	344,3	329,9
Årlig premievolum arbeidsgiver	865,2	851,0	832,2	826,2	822,8	813,2	762,2	769,7	763,9
Netto nytegning (akkumulert innenfor året)	72,8	20,8	135,2	83,0	52,0	21,9	112,1	64,1	47,3
KLP BEDRIFTSPENSJON AS									
Resultat før skatt	-17,4	-12,1	-27,6	-9,4	-6,9	-4,7	-24,2	-15,6	-6,8
Premieinntekter for egen regning	569,9	320,8	574,3	383,8	249,1	134,2	485,6	378,1	235,7
- herav tilflyttet premiereserve	351,6	209,8	185,0	101,9	65,3	40,9	149,7	128,3	72,7
Forsikringskundernes fond inkludert opptjent resultat	3 796	3 581	3 241	3 027	2 873	2 748	2 619	2 491	2 405
- herav fond med garantert avkastning	1 425	1 422	1 390	1 358	1 351	1 343	1 293	1 275	1 389
Avkastningsresultat	4,5	-2,6	31,0	13,2	8,6	2,5	22,8	13,1	10,0
Risikoresultat	-2,4	-4,1	6,0	3,8	-0,0	0,6	-1,8	-1,4	3,1
Administrasjonsresultat	-20	-9,1	-32,5	-18,6	-12,8	-7,6	-27,5	-19,3	-13,5
Ansvarlig kapital ²	285	29	11	101	89	73	295	97	104
Solvensgrad ²	185 %	33 %	22 % ³	98 %	69 %	57 %	35 %	13 %	14 %
Soliditetskapital	718,1	483,3	479,4	516,9	516,3	480,0	461,0	254,4	258,0
Bokført kapitalavkastning kollektivportefølje	1,8 %	0,6 %	5,3 %	3,5 %	2,2 %	1,0 %	4,8 %	3,4 %	2,4 %
Verdijustert kapitalavkastning kollektivportefølje	2,4 %	1,2 %	5,7 %	4,4 %	2,8 %	1,1 %	4,7 %	2,8 %	2,5 %
Avkastning innskuddspensjon med investeringsvalg	4,4 %	1,8 %	7,0 %	4,4 %	1,8 %	-0,2 %	2,1 %	-0,9 %	2,5 %
Avkastning selskapsportefølje	1,3 %	0,7 %	2,4 %	2,3 %	1,7 %	1,1 %	0,9 %	0,5 %	0,7 %

² Kapitaldekningsregelverket for Solvens I ble benyttet tom 31.12.2015. Fra 01.01.2016 er regelverket for Solvens II benyttet.

³ Det er foretatt en rekalkulering etter solvens II per 31.12.2016. Etter de nye beregningene er kapitaldekningen per 31.12.2016 22% mot tidligere rapportert 79%.

Nøkkeltall - akkumulert – forts

MILLIONER KRONER	2. kvartal 2017	1. kvartal 2017	4. kvartal 2016	3. kvartal 2016	2. kvartal 2016	1. kvartal 2016	4. kvartal 2015	3. kvartal 2015	2. kvartal 2015
KLP BANKEN KONSERN									
Resultat før skatt	47,9	23,2	91,2	90,7	58,0	24,8	49,6	34,4	14,8
Netto renteinntekter	108,5	51,4	194,3	149,4	100,3	50,9	187,1	133,1	81,4
Øvrige driftsinntekter	33,6	16,8	66,4	49,3	32,1	15,5	67,9	51,0	34,1
Driftskostnader og avskrivninger	-97,8	-48,6	-179,5	-126,1	-89,1	-48,0	-170,2	-122,1	-86,8
Netto realisert/urealisert endring finansielle instrumenter til virkelig verdi	3,5	3,7	11,1	18,5	14,9	6,5	-34,1	-27,7	-14,1
Innskudd	9 138	8 939	8 688	8 454	8 252	7 884	7 426	7 279	7 305
Utlån med pant i bolig	13 730	13 376	12 717	12 812	12 294	11 311	10 713	10 438	9 604
Utlån med offentlig garanti	17 166	17 282	17 246	17 336	16 048	15 783	15 646	15 808	15 591
Misligholdte lån	26	28	22	24	28	33	29	27	34
Innlån ved utstedelse av verdipapirer	23 762	23 241	23 451	24 455	23 799	22 283	21 902	19 941	20 777
Forvaltningskapital	35 140	34 383	34 382	34 949	34 145	32 204	31 294	29 267	29 814
Gjennomsnittlig forvaltningskapital	34 761	34 383	32 838	33 122	32 720	30 995	30 525	29 511	29 785
Egenkapital	1 887	1 868	1 850	1 598	1 574	1 549	1 508	1 495	1 278
Rentenetto	0,31 %	0,15 %	0,59 %	0,45 %	0,31 %	0,16 %	0,61 %	0,45 %	0,27 %
Resultat av ordinær drift før skatt	0,14 %	0,07 %	0,28 %	0,27 %	0,18 %	0,08 %	0,16 %	0,12 %	0,06 %
Egenkapitalavkastning før skatt	5,18 %	5,02 %	6,05 %	8,02 %	7,69 %	6,58 %	3,40 %	2,30 %	1,32 %
Kapitaldekning	19,3 %	19,3 %	19,0 %	16,8 %	16,5 %	17,5 %	17,6 %	17,9 %	15,1 %
Antall personkunder	50 885	49 038	46 801	45 246	43 566	42 287	39 759	38 248	37 335
Herav medlemmer i KLP	35 983	34 703	33 173	32 066	31 070	29 501	27 448	26 337	25 586
KLP KAPITALFORVALTNING AS									
Resultat før skatt	26,6	17,5	18,2	16,3	1,8	-4,9	46,1	44,7	27,0
Totale midler til forvaltning	463 558	455 577	441 943	431 741	417 789	408 451	398 471	382 580	383 411
Midler forvaltet for eksterne kunder	62 128	58 210	54 003	49 434	46 509	44 526	44 797	40 892	40 388

Kvartalsregnskap

IKKE-FINANSIELT REGNSKAP
2. KVARTAL 2017

Ikke-finansielt regnskap

KLP KONSERN

NOTE	Endring 2. kvartal		Endring hittil i år		30.06.2017	30.06.2016	31.12.2016	
	2017	2016	2017	2016				
ANSVARLIGE INVESTERINGER								
1	Antall selskaper utelukket fra investeringsporteføljen	10	35	14	35	176	159	162
	Antall generalforsamlinger i norske selskaper hvor KLP har stemt (andel)	89	80	95 (99%)	88 (96%)	95 (99%)	88 (96%)	111 (96%)
	Antall generalforsamlinger i utenlandske selskap hvor KLP har stemt (andel)	1 284	1 749	1 685 (91%)	2 046 (89%)	1 685 (91%)	2 046 (89%)	2 627 (90%)
2	Antall selskaper KLP har fulgt opp	61	37	127	123	127	123	214
	Markedsverdi av direkteinvesteringer i fornybar energi i Norge (NOK mill)	-40	898	80	1 903	22 548	22 092	22 468
	Markedsverdi av direkteinvesteringer i fornybar energi i utviklingsland (NOK mill)	0	2	56	26	314	252	258
	Markedsverdi av direkteinvesteringer i bank og finans i utviklingsland (NOK mill)	19	19	25	19	435	248	410
	Markedsverdi av investeringer i Europeisk infrastrukturfond (NOK mill)	60	N/A	175	N/A	827	0	652
ANSATTE								
	Antall ansatte	14	10	5	13	955	952	950
	Sykefravær	-0,8 %	-0,8 %	-0,1 %	0,3 %	4,4 %	4,5 %	4,5 %
MILJØ								
3	Energiforbruk kWh KLP Huset	497 751	743 476	1 674 278	1 860 076	1 674 278	1 860 076	3 571 611
4	Energiforbruk kWh egne kontorer Trondheim	45 803	37 050	121 251	119 706	121 251	119 706	248 910
5	Energiforbruk kWh eget kontor Bergen hittil i år	126 600	51 862	218 103	190 873	218 103	190 873	380 949
6	Kilo CO ₂ -ekvivalenter fra KLP ansattes forretningsreiser med fly	134 691	153 253	285 003	289 517	285 003	289 517	550 170
6	Antall gjennomførte forretningsreiser med fly	759	890	1 702	1 756	1 702	1 756	3 294

NOTE 1 Utelukkede selskaper

I andre kvartal utelukket KLP ti selskaper. PetroChina Co. Ltd og Leonardo SpA er utelukket på grunn av grov korrupsjon, og Bharat Heavy Electricals Ltd. på grunn av alvorlig miljøskade. Videre er følgende selskaper ekskludert på bakgrunn av KLPs beslutning om uttrekk fra kull; CEZ SA, Eneva SA, Great River Energy, Huadian Energy Co. Ltd., Malakoff Corp. Bhd., Otter Tail Corp., PGE Polska Grupa Energetyczna SA og SDIC Power Holdings Co. Ltd. Endring i antall utelukkede selskaper er et netto-tall bestående av: antall nye selskaper utelukket fra investeringsporteføljen (15 stk) minus antall reinkluderte selskaper i investeringsporteføljen (1 stk).

NOTE 2 Dialog

Antall selskaper som KLP har vært i direkte kontakt med i angitt tidsrom angående sosiale- miljø-, eller styringsmessige utfordringer knyttet til selskapets drift. Dette inkluderer både selskaper som har tatt initiativet til å kommunisere hvordan de håndterer samfunnsansvar utfordringer på en positiv måte, samt tilfeller hvor KLP har innledet kontakt på bakgrunn av bekymringsverdige opplysninger.

NOTE 3 Energiforbruk i KLP-huset

KLP benytter Optima energioppfølgingssystem. Systemet gir automatisk avlesning av strømforbruket. Dersom det oppstår problemer med avlesningen sendes det fiktive/genererte timesverdier til totalberegningen. KLP Huset har flere titalls målere hvor slike feil kan oppstå. Det benyttes til enhver tid oppdaterte tall på vårt energiforbruk. Forsinket oppdatering kan gjøre at energiforbruket endres tilbake i tid.

NOTE 4 Energiforbruk i egne kontorer i Trondheim

I Trondheim benyttes også ovennevnte Optima energioppfølgingssystem, og tilsvarende utfordringer eksisterer dermed også for disse tallene. Ut over dette benyttes det tall hentet direkte fra Trønderenergi.

NOTE 5 Energiforbruk i egne kontorer i Bergen

KLPs regionskontor i Bergen flyttet til nye lokaler 13.06.2016. Q1 2017 var første kvartal vi mottok fullstendige tall for energiforbruk både fra KLPs eget areal, samt KLPs andel av strøm, fjernvarme og kjøling i fellesarealer. Forbruket fra fellesareal i første kvartal har i etterkant blitt oppdatert grunnet systemfeil på rapporteringstidspunktet. Det er derfor i denne rapporten oppdatert til beste tilgjengelige data for første kvartal.

NOTE 6 Utslipp fra flyreiser

KLP igangsatte tiltak for å redusere antall i flyreiser og tilhørende klimagassutslipp i 2016. For første halvår er klimagassutslippene fra flyreiser redusert med 1,5%, og antall flyreiser med 3% kontra samme periode i 2016. For andre kvartal isolert sett er klimagassutslippene redusert med 12% og antall flyreiser med 15%.

Kvartalsregnskap

KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE
2. KVARTAL 2017

Resultatregnskap

KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE

NOTE	MILLIONER KRONER	2. kvartal 2017	2. kvartal 2016	01.01.2017 -30.06.2017	01.01.2016 -30.06.2016	01.01.2016 -31.12.2016
3	Premieinntekter for egen regning	8 675	12 119	15 158	19 674	36 854
	Inntekter fra investeringer i datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	1 393	1 159	2 010	1 548	4 616
	Renteinntekt og utbytte mv. på finansielle eiendeler	2 331	2 262	4 392	4 317	8 432
	Verdiendringer på investeringer	3 849	769	9 391	3 314	6 014
	Realisert gevinst og tap på investeringer	-1 620	2 937	-2 152	2 019	5 528
	Netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen	5 953	7 127	13 641	11 198	24 588
	Netto inntekter fra investeringer i investeringsvalgporteføljen	30	34	70	52	127
	Andre forsikringsrelaterte inntekter	241	228	487	456	933
4	Erstatninger	-4 292	-4 034	-8 751	-8 035	-16 387
	Resultatførte endringer i forsikringsforpliktelser - kontraktsfaste forpliktelser	-8 289	-12 683	-17 314	-17 734	-38 434
	Resultatførte endringer i forsikringsforpliktelser - særskilt investeringsvalgportefølje	-29	-51	-59	-57	-108
	Midler tilordnet forsikringskontraktene - kontraktsfaste forpliktelser	0	0	0	0	-4 319
	Ufordelt overskuddsmidler til forsikringskontraktene	-1 483	-1 966	-1 643	-4 029	0
5	Forsikringsrelaterte driftskostnader	-258	-218	-507	-456	-1 140
	Andre forsikringsrelaterte kostnader	-239	-226	-484	-454	-934
	Resultat av teknisk regnskap	310	328	597	615	1 180
	Netto inntekter fra investeringer i selskapsporteføljen	400	491	678	793	1 354
	Andre inntekter	2	0	5	1	7
	Forvaltningskostnader og andre kostnader knyttet til selskapsporteføljen	-102	-88	-196	-213	-416
	Resultat av ikke-teknisk regnskap	300	403	488	581	945
	Resultat før skattekostnad	609	732	1 084	1 196	2 125
	Skattekostnader	-117	331	-194	256	773
	Resultat før andre resultatkomponenter	492	1 062	890	1 452	2 898
	Aktuarielle gevinster og tap på ytelsesbaserte pensjonsordninger - ytelser til ansatte	0	0	0	-59	-27
	Andel av andre resultatkomponenter ved anvendelse av egenkapitalmetoden	0	0	0	-29	-5
	Justering av forsikringsforpliktelsene	0	0	0	9	0
	Skatt på andre resultatkomponenter	0	0	0	20	8
	Sum andre resultatkomponenter	0	0	0	-59	-24
	TOTALRESULTAT	492	1 062	890	1 392	2 874

Balanse

KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE

NOTE	MILLIONER KRONER	30.06.2017	30.06.2016	31.12.2016
EIENDELER				
EIENDELER I SELSKAPSPORTEFØLJEN				
	Immaterielle eiendeler	241	494	253
7	Investeringseiendommer	1 001	1 001	1 003
	Aksjer og andeler i eiendomsdatterforetak	1 802	1 704	1 779
	Aksjer og andeler i øvrige datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	4 496	3 914	4 125
6	Finansielle eiendeler som måles til amortisert kost	14 310	13 225	13 808
6,7	Finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	11 306	10 274	11 052
	Fordringer	3 439	7 207	902
	Eiendeler ved skatt	153	0	336
	Andre eiendeler	1 057	943	933
	Sum eiendeler i selskapsporteføljen	37 805	38 762	34 190
EIENDELER I KUNDEPORTEFØLJENE				
	Aksjer og andeler i eiendomsdatterforetak	56 206	52 597	55 076
	Aksjer og andeler i tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	602	390	528
6	Finansielle eiendeler som måles til amortisert kost	181 484	165 145	175 588
6,7	Finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	237 937	226 073	229 097
	Sum investeringer i kollektivporteføljen	476 229	444 205	460 289
	Aksjer og andeler i eiendomsdatterforetak	278	260	272
6	Finansielle eiendeler som måles til amortisert kost	784	694	738
6,7	Finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	1 231	1 151	1 174
	Sum investeringer i investeringsvalgporteføljen	2 293	2 105	2 184
	Sum eiendeler i kundeporteføljene	478 522	446 310	462 473
	SUM EIENDELER	516 327	485 071	496 663

Balanse

KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE

NOTE	MILLIONER KRONER	30.06.2017	30.06.2016	31.12.2016
EGENKAPITAL OG FORPLIKTELSER				
	Innskutt egenkapital	11 771	10 424	11 726
	Opptjent egenkapital	16 950	14 579	16 060
	Sum egenkapital	28 721	25 002	27 785
6	Ansvarlig lånekapital mv.	8 002	8 199	7 870
	Premiereserve mv.	390 713	368 440	380 658
	Tilleggsavsetninger	24 292	20 258	24 292
	Kursreguleringsfond	35 417	23 991	28 337
	Premiefond, innskuddsfond og fond for regulering av pensjoner mv.	15 643	15 344	16 907
	Udisponert resultat til kunder	1 599	3 993	0
	Sum forsikringsforpliktelser - kontraktsfastsatte forpliktelser	467 663	432 026	450 194
	Pensjonskapital mv.	1 822	1 739	1 766
	Tilleggsavsetninger	135	114	133
	Premiefond, innskuddsfond og fond for regulering av pensjoner mv.	288	240	283
	Udisponert resultat til kunder	44	27	0
	Sum forsikringsforpliktelser - særskilt investeringsportefølje	2 289	2 120	2 181
	Pensjonsforpliktelser o.l.	474	492	474
	Forpliktelser ved skatt	11	170	0
9	Forpliktelser	9 056	16 984	8 001
	Påløpte kostnader og mottatte ikke opptjente inntekter	111	77	157
	SUM EGENKAPITAL OG FORPLIKTELSER	516 327	485 071	496 663
POSTER UTENOM BALANSEN				
	Betingede forpliktelser	15 019	13 679	13 319

Egenkapitaloppstilling

KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE

2017 MILLIONER KRONER	Innskutt egenkapital	Opptjent egenkapital		Sum egenkapital
		Risiko- utjevningssfond	Annen opptjent egenkapital	
Egenkapital 01.01.2017	11 726	3 907	12 153	27 785
Resultat før andre resultatkomponenter		196	695	890
Aktuarielle gevinster og tap på ytelsesbaserte pensjonsordninger – ytelser til ansatte			0	0
Andel av andre resultatkomponenter ved anvendelse av egenkapitalmetoden			0	0
Justering av forsikringsforpliktelsene			0	0
Skatt på andre resultatkomponenter			0	0
Sum andre resultatkomponenter			0	0
Totalresultat (udisponert)		196	695	890
Innbetalt egenkapitaltilskudd ¹	45			45
Sum transaksjoner med eierne	45			45
Egenkapital 30.06.2017	11 771	4 102	12 848	28 721

¹ Det er i løpet av 2. kvartal kalt inn ordinært egenkapitaltilskudd på 1 315 millioner med forfall i 3. kvartal.

2016 MILLIONER KRONER	Innskutt egenkapital	Opptjent egenkapital		Sum egenkapital
		Risiko- utjevningssfond	Annen opptjent egenkapital	
Egenkapital 01.01.2016	10 422	3 364	9 822	23 609
Resultat før andre resultatkomponenter		210	1 241	1 452
Aktuarielle gevinster og tap på ytelsesbaserte pensjonsordninger – ytelser til ansatte			-59	-59
Andel av andre resultatkomponenter ved anvendelse av egenkapitalmetoden			-29	-29
Justering av forsikringsforpliktelsene			9	9
Skatt på andre resultatkomponenter			20	20
Sum andre resultatkomponenter			-59	-59
Totalresultat (udisponert)		210	1 182	1 392
Innbetalt egenkapitaltilskudd ²	1			1
Sum transaksjoner med eierne	1			1
Egenkapital 30.06.2016	10 424	3 574	11 004	25 002

² Det er i løpet av 2. kvartal kalt inn ordinært egenkapitaltilskudd på 1 216 millioner med forfall i 3. kvartal.

Egenkapitaloppstilling

KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE

2016 MILLIONER KRONER	Innskutt egenkapital	Opptjent egenkapital		Sum egenkapital
		Risiko- utjevningssfond	Annen opptjent egenkapital	
Egenkapital 01.01.2016	10 422	3 364	9 822	23 609
Resultat før andre resultatkomponenter		543	2 355	2 898
Aktuarielle gevinster og tap på ytelsesbaserte pensjonsordninger – ytelser til ansatte			-27	-27
Andel av andre resultatkomponenter ved anvendelse av egenkapitalmetoden			-5	-5
Justering av forsikringsforpliktelsene			0	0
Skatt på andre resultatkomponenter			8	8
Sum andre resultatkomponenter			-24	-24
Totalresultat		543	2 331	2 874
Innbetalt egenkapitaltilskudd	1 303			1 303
Sum transaksjoner med eierne	1 303			1 303
Egenkapital 31.12.2016	11 726	3 907	12 153	27 785

Kontantstrømoppstilling

KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE

MILLIONER KRONER	01.01.2017 -30.06.2017	01.01.2017 -31.03.2017	01.01.2016 -31.12.2016	01.01.2016 -30.09.2016	01.01.2016 -30.06.2016
Netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter	100	3	1 857	1 649	3 167
Netto kontantstrøm fra investeringsaktiviteter ¹	-21	-13	-66 ³	-117	-89
Netto kontantstrøm fra finansieringsaktivitet ²	45	37	-1 557	-1 535	-2 834
Netto endring i kontanter og bankinnskudd	124	26	233	-2	244
Beholdning av kontanter og bankinnskudd ved periodens begynnelse	887	887	654	654	654
Beholdning av kontanter og bankinnskudd ved periodens slutt	1 011	913	887	651	898

¹ Utbetaling ved kjøp av driftsmidler.

² Netto innbetaling av egenkapitaltilskudd, opptak og nedbetaling av gjeld.

³ I 4.kvartal 2016 ble det foretatt reklassifisering av aktiverte IT prosjekter.

Noter til regnskapet

KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE

NOTE 1 Regnskapsprinsipper

REGNSKAPSPRINSIPPER

Regnskapet i denne delårsrapporten viser regnskapet for Kommunal Landspensjonskasse (KLP), for perioden 01.01.2017 – 30.06.2017. Regnskapet er ikke revidert.

Delårsregnskapet er avlagt etter Forskrift av 18. desember 2015 nr. 1824: Forskrift om årsregnskap for livsforsikringsforetak (årsregnskapsforskriften) og IAS 34 Delårsrapportering. Delårsregnskapet er utarbeidet etter samme prinsipper som årsregnskapet for 2016 med mindre annet er oppgitt.

Delårsregnskapet inneholder ikke all informasjon som kreves av et fullstendig årsregnskap, og denne delårsrapporten bør leses i sammenheng med årsregnskapet for 2016. Dette fås ved henvendelse til KLPs hovedkontor i Dronning Eufemias gate 10, eller på klp.no.

NOTE 2 Verdiendring eiendomsinvesteringer

Porteføljen av investeringseiendommer inklusive investeringseiendommer eid via datterselskaper er verdivurdert per 30.06.2017.

MILLIONER KRONER	2. kvartal 2017	2. kvartal 2016	01.01.2017 -30.06.2017	01.01.2016 -30.06.2016	01.01.2016 -31.12.2016
Verdiregulering inkludert valutaendringer	1 287	702	1 415	427	2 393
Valutasikring	-471	476	-620	1 088	1 763
Netto verdiregulering inkludert valutasikring	816	1 178	795	1 515	4 156

NOTE 3 Premieinntekter for egen regning

MILLIONER KRONER	2. kvartal 2017	2. kvartal 2016	01.01.2017 -30.06.2017	01.01.2016 -30.06.2016	01.01.2016 -31.12.2016
Forfalte premier, brutto	8 643	12 222	14 949	17 940	33 606
Avgitte gjenforsikringspremier	0	-1	0	-1	-1
Overføring av premiereserve fra andre ¹	32	-102	208	1 736	3 250
Sum premieinntekter for egen regning	8 675	12 119	15 158	19 674	36 854

¹ Overføring av premiereserver fra andre for 2. kvartal 2016 er negativ. Årsaken til dette er at KLP først ved endelig sluttavregning for tilflytting av nye kunder får opplyst kundenes respektive fordeling mellom premiereserve, tilleggsavsetninger og premiefond. Ved sluttavregningen gjøres det derfor en ompostering fra premiereserve til premiefond og tilleggsavsetninger.

NOTE 4 Erstatninger

MILLIONER KRONER	2. kvartal 2017	2. kvartal 2016	01.01.2017 -30.06.2017	01.01.2016 -30.06.2016	01.01.2016 -31.12.2016
Utbetalte erstatninger	4 270	4 014	8 541	7 912	16 263
Overføring av premiereserve til andre	22	20	211	124	124
Sum erstatninger	4 292	4 034	8 751	8 035	16 387

NOTE 5 Forsikringsrelaterte driftskostnader

MILLIONER KRONER	2. kvartal 2017	2. kvartal 2016	01.01.2017 -30.06.2017	01.01.2016 -30.06.2016	01.01.2016 -31.12.2016
Personalkostnader	142	126	301	267	549
Avskrivninger og nedskrivninger	17	22	33	43	261
Andre driftskostnader	99	71	173	147	331
Sum forsikringsrelaterte driftskostnader	258	218	507	456	1 140

NOTE 6 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser

For informasjon vedrørende prising av finansielle eiendeler og forpliktelser henvises det til note 9 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser i konsernregnskapet.

30.06.2017 MILLIONER KRONER	Selskaps- porteføljen		Kollektiv- porteføljen		Investeringsvalg- porteføljen		Sum	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
FINANSIELLE EIENDELER SOM MÅLES TIL AMORTISERT KOST								
INVESTERINGER SOM HOLDES TIL FORFALL								
Norske hold til forfall obligasjoner	563	649	6 714	7 394	32	34	7 308	8 078
Opptjente ikke forfalte renter	13	13	195	195	1	1	209	209
Utenlandske hold til forfall obligasjoner	6 125	6 265	18 642	19 899	77	85	24 843	26 250
Opptjente ikke forfalte renter	18	18	320	320	2	2	339	339
Sum investeringer som holdes til forfall	6 718	6 945	25 870	27 808	112	122	32 700	34 876
OBLIGASJONER								
Norske obligasjonslån	2 220	2 370	30 246	32 887	164	182	32 631	35 440
Opptjente ikke forfalte renter	37	37	565	565	4	4	605	605
Utenlandske obligasjonslån	5 250	5 547	69 386	74 460	495	529	75 131	80 536
Opptjente ikke forfalte renter	85	85	1 269	1 269	9	9	1 363	1 363
Sum obligasjoner klassifisert som utlån og fordring	7 592	8 039	101 467	109 182	672	725	109 731	117 945
ØVRIG UTLÅN OG FORDRINGER								
Pantelån	0	0	3 235	3 243	0	0	3 235	3 243
Lån med offentlig garanti	0	0	41 616	42 131	0	0	41 616	42 131
Utlån utland med sikkerhet i pant og offentlig garanti	0	0	9 036	9 077	0	0	9 036	9 077
Opptjente ikke forfalte renter	0	0	260	260	0	0	260	260
Sum øvrige utlån og fordringer	0	0	54 147	54 710	0	0	54 147	54 710
Sum finansielle eiendeler som måles til amortisert kost	14 310	14 984	181 484	191 701	784	847	196 577	207 531
FINANSIELLE EIENDELER SOM MÅLES TIL VIRKELIG VERDI								
EGENKAPITALINSTRUMENTER								
Norske aksjer	527	527	6 389	6 389	0	0	6 915	6 915
Utenlandske aksjer	0	0	22 482	22 482	0	0	22 482	22 482
Sum aksjer	527	527	28 871	28 871	0	0	29 397	29 397
Eiendomsfond	0	0	2 268	2 268	0	0	2 268	2 268
Norske aksjefond	0	0	57 053	57 053	563	563	57 616	57 616
Utenlandske aksjefond	0	0	9 145	9 145	0	0	9 145	9 145
Sum aksjefondsandeler	0	0	68 465	68 465	563	563	69 028	69 028
Norske alternative investeringer	0	0	2 657	2 657	16	16	2 673	2 673
Utenlandske alternative investeringer	0	0	557	557	0	0	557	557
Sum alternative investeringer	0	0	3 215	3 215	16	16	3 231	3 231
Sum aksjer og andeler	527	527	100 551	100 551	579	579	101 656	101 656

NOTE 6 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser – forts.

30.06.2017 MILLIONER KRONER	Selskaps- porteføljen		Kollektiv- porteføljen		Investeringsvalg- porteføljen		Sum	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
GJELDSINSTRUMENTER TIL VIRKELIG VERDI								
Norske obligasjoner	6 121	6 121	33 157	33 157	0	0	39 279	39 279
Utenlandske obligasjoner	211	211	20 289	20 289	0	0	20 501	20 501
Opptjente ikke forfalte renter	28	28	314	314	0	0	343	343
Norske obligasjonsfond	2 214	2 214	47 595	47 595	592	592	50 400	50 400
Utenlandske obligasjonsfond	0	0	13 275	13 275	0	0	13 275	13 275
Opptjente ikke forfalte renter	6	6	98	98	3	3	107	107
Norske sertifikater	451	451	7 701	7 701	0	0	8 153	8 153
Opptjente ikke forfalte renter	2	2	7	7	0	0	9	9
Sum obligasjoner og andre verdi- papirer med fast avkastning	9 035	9 035	122 436	122 436	595	595	132 066	132 066
Norske utlån og fordringer	914	914	4 403	4 403	23	23	5 341	5 341
Utenlandske utlån og fordringer	228	228	5 882	5 882	28	28	6 138	6 138
Sum utlån og fordringer	1 142	1 142	10 286	10 286	51	51	11 479	11 479
DERIVATER								
Renteswapper	601	601	189	189	0	0	791	791
Valutaterminer	0	0	975	975	5	5	980	980
Sum finansielle derivater klassifisert som eiendeler	601	601	1 165	1 165	5	5	1 771	1 771
Andre finansielle eiendeler	1	1	3 500	3 500	1	1	3 502	3 502
Sum finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	11 306	11 306	237 937	237 937	1 231	1 231	250 475	250 475
FORPLIKTELSER								
DERIVATER								
Renteswapper	0	0	890	890	0	0	890	890
Valutaterminer	0	0	1 332	1 332	5	5	1 337	1 337
Sum finansielle derivater klassifisert som gjeld	0	0	2 222	2 222	5	5	2 227	2 227
ANSVARLIG LÅNEKAPITAL								
Ansvarlig lånekapital	6 399	7 086	0	0	0	0	6 399	7 086
Fondsobligasjonslån	1 603	1 446	0	0	0	0	1 603	1 446
Sum ansvarlig lånekapital mv.	8 002	8 532	0	0	0	0	8 002	8 532
FORPLIKTELSER TIL KREDITTINSTITUSJONER								
Norske call money ¹	0	0	0	0	0	0	0	0
Utenlandske call money ¹	607	607	745	745	2	2	1 353	1 353
Sum forpliktelser til kredittinstitusjoner	607	607	745	745	2	2	1 353	1 353

¹ Call money er sikkerhetsstillelse for blant annet betalt/mottatt margin i forbindelse med derivater.

NOTE 6 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser – forts.

30.06.2016 MILLIONER KRONER	Selskaps- porteføljen		Kollektiv- porteføljen		Investeringsvalg- porteføljen		Sum	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
FINANSIELLE EIENDELER SOM MÅLES TIL AMORTISERT KOST								
INVESTERINGER SOM HOLDES TIL FORFALL								
Norske hold til forfall obligasjoner	686	791	8 976	9 976	75	79	9 737	10 846
Opptjente ikke forfalte renter	18	18	227	227	1	1	247	247
Utenlandske hold til forfall obligasjoner	5 971	6 335	16 852	18 635	62	72	22 885	25 043
Opptjente ikke forfalte renter	18	18	332	332	2	2	351	351
Sum investeringer som holdes til forfall	6 693	7 163	26 387	29 170	140	155	33 221	36 488
OBLIGASJONER								
Norske obligasjonslån	1 944	2 138	27 342	30 867	157	180	29 443	33 185
Opptjente ikke forfalte renter	35	35	563	563	4	4	602	602
Utenlandske obligasjonslån	4 480	4 908	59 261	66 136	384	430	64 124	71 474
Opptjente ikke forfalte renter	73	73	1 178	1 178	8	8	1 259	1 259
Sum obligasjoner klassifisert som utlån og fordring	6 531	7 154	88 344	98 744	554	622	95 429	106 520
ØVRIG UTLÅN OG FORDRINGER								
Pantelån	0	0	2 736	2 759	0	0	2 736	2 759
Lån med offentlig garanti	0	0	38 241	38 990	0	0	38 241	38 990
Utlån utland med sikkerhet i pant og offentlig garanti	0	0	9 168	9 151	0	0	9 168	9 151
Opptjente ikke forfalte renter	0	0	269	269	0	0	269	269
Sum øvrige utlån og fordringer	0	0	50 413	51 168	0	0	50 413	51 168
Sum finansielle eiendeler som måles til amortisert kost	13 225	14 317	165 145	179 082	694	777	179 063	194 176
FINANSIELLE EIENDELER SOM MÅLES TIL VIRKELIG VERDI								
EGENKAPITALINSTRUMENTER								
Norske aksjer	407	407	5 307	5 307	0	0	5 714	5 714
Utenlandske aksjer	0	0	18 584	18 584	0	0	18 584	18 584
Sum aksjer	407	407	23 891	23 891	0	0	24 298	24 298
Eiendomsfond	0	0	1 223	1 223	0	0	1 223	1 223
Norske aksjefond	0	0	48 562	48 562	447	447	49 009	49 009
Utenlandske aksjefond	0	0	7 853	7 853	0	0	7 853	7 853
Sum aksjefondsandeler	0	0	57 637	57 637	447	447	58 084	58 084
Norske alternative investeringer	0	0	2 401	2 401	14	14	2 416	2 416
Utenlandske alternative investeringer	0	0	376	376	0	0	376	376
Sum alternative investeringer	0	0	2 777	2 777	14	14	2 792	2 792
Sum aksjer og andeler	407	407	84 306	84 306	461	461	85 174	85 174

NOTE 6 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser – forts.

30.06.2016 MILLIONER KRONER	Selskaps- porteføljen		Kollektiv- porteføljen		Investeringsvalg- porteføljen		Sum	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
GJELDSINSTRUMENTER TIL VIRKELIG VERDI								
Norske obligasjoner	4 466	4 466	27 665	27 665	0	0	32 130	32 130
Utenlandske obligasjoner	172	172	22 342	22 342	0	0	22 514	22 514
Opptjente ikke forfalte renter	32	32	325	325	0	0	356	356
Norske obligasjonsfond	2 204	2 204	45 429	45 429	617	617	48 251	48 251
Utenlandske obligasjonsfond	0	0	13 018	13 018	0	0	13 018	13 018
Opptjente ikke forfalte renter	9	9	105	105	5	5	120	120
Norske sertifikater	701	701	7 351	7 351	0	0	8 052	8 052
Utenlandske sertifikater	0	0	247	247	0	0	247	247
Opptjente ikke forfalte renter	5	5	9	9	0	0	14	14
Sum obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	7 589	7 589	116 491	116 491	622	622	124 702	124 702
Norske utlån og fordringer	933	933	6 322	6 322	13	13	7 268	7 268
Utenlandske utlån og fordringer	290	290	4 254	4 254	52	52	4 596	4 596
Sum utlån og fordringer	1 223	1 223	10 576	10 576	64	64	11 864	11 864
DERIVATER								
Renteswapper	905	905	287	287	0	0	1 192	1 192
Valutaterminer	0	0	1 616	1 616	3	3	1 620	1 620
Sum finansielle derivater klassifisert som eiendeler	905	905	1 903	1 903	3	3	2 812	2 812
Andre finansielle eiendeler	150	150	12 796	12 796	0	0	12 946	12 946
Sum finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	10 274	10 274	226 073	226 073	1 151	1 151	237 498	237 498
FORPLIKTELSE								
DERIVATER								
Renteswapper	0	0	967	967	0	0	967	967
Valutaterminer	1	1	2 457	2 457	8	8	2 465	2 465
Sum finansielle derivater klassifisert som gjeld	1	1	3 424	3 424	8	8	3 433	3 433
ANSVARLIG LÅNEKAPITAL								
Ansvarlig lånekapital	6 281	6 271	0	0	0	0	6 281	6 271
Fondsobligasjonslån	1 919	1 252	0	0	0	0	1 919	1 252
Sum ansvarlig lånekapital mv.	8 199	7 523	0	0	0	0	8 199	7 523
FORPLIKTELSE TIL KREDITTINSTITUSJONER								
Norske call money ¹	0	0	250	250	1	1	251	251
Utenlandske call money ¹	919	919	263	263	0	0	1 183	1 183
Sum forpliktelse til kreditt- institusjoner	920	920	513	513	1	1	1 434	1 434

¹ Call money er sikkerhetsstillelse for blant annet betalt/mottatt margin i forbindelse med derivater.

NOTE 6 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser – forts.

31.12.2016 MILLIONER KRONER	Selskaps- porteføljen		Kollektiv- porteføljen		Investeringsvalg- porteføljen		Sum	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
FINANSIELLE EIENDELER SOM MÅLES TIL AMORTISERT KOST								
INVESTERINGER SOM HOLDES TIL FORFALL								
Norske hold til forfall obligasjoner	557	642	7 388	8 108	41	43	7 986	8 793
Opptjente ikke forfalte renter	17	17	177	177	1	1	194	194
Utenlandske hold til forfall obligasjoner	5 847	6 069	18 109	19 203	77	85	24 033	25 357
Opptjente ikke forfalte renter	39	39	253	253	1	1	294	294
Sum investeringer som holdes til forfall	6 460	6 767	25 928	27 741	120	130	32 507	34 638
OBLIGASJONER								
Norske obligasjonslån	2 241	2 380	28 956	31 501	167	185	31 364	34 066
Opptjente ikke forfalte renter	45	45	724	724	4	4	773	773
Utenlandske obligasjonslån	4 979	5 265	65 064	69 677	439	471	70 482	75 413
Opptjente ikke forfalte renter	83	83	1 190	1 190	8	8	1 282	1 282
Norske sertifikater	0	0	787	787	0	0	787	787
Opptjente ikke forfalte renter	0	0	3	3	0	0	3	3
Sum obligasjoner klassifisert som utlån og fordring	7 349	7 774	96 724	103 882	618	667	104 691	112 323
ØVRIG UTLÅN OG FORDRINGER								
Pantelån	0	0	3 196	3 207	0	0	3 196	3 207
Lån med offentlig garanti	0	0	40 462	40 934	0	0	40 462	40 934
Utlån utland med sikkerhet i pant og offentlig garanti	0	0	9 068	9 106	0	0	9 068	9 106
Opptjente ikke forfalte renter	0	0	210	210	0	0	210	210
Sum øvrige utlån og fordringer	0	0	52 936	53 457	0	0	52 936	53 457
Sum finansielle eiendeler som måles til amortisert kost	13 808	14 540	175 588	185 080	738	798	190 134	200 418
FINANSIELLE EIENDELER SOM MÅLES TIL VIRKELIG VERDI								
EGENKAPITALINSTRUMENTER								
Norske aksjer	434	434	6 019	6 019	0	0	6 453	6 453
Utenlandske aksjer	0	0	20 893	20 893	0	0	20 893	20 893
Sum aksjer	434	434	26 912	26 912	0	0	27 346	27 346
Eiendomsfond	0	0	1 897	1 897	0	0	1 897	1 897
Norske aksjefond	0	0	53 525	53 525	504	504	54 029	54 029
Utenlandske aksjefond	0	0	8 197	8 197	0	0	8 197	8 197
Sum aksjefondsandeler	0	0	63 620	63 620	504	504	64 123	64 123
Norske alternative investeringer	0	0	2 511	2 511	15	15	2 526	2 526
Utenlandske alternative investeringer	0	0	489	489	0	0	489	489
Sum alternative investeringer	0	0	3 000	3 000	15	15	3 015	3 015
Sum aksjer og andeler	434	434	93 531	93 531	519	519	94 484	94 484

NOTE 6 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser – forts.

31.12.2016 MILLIONER KRONER	Selskaps- porteføljen		Kollektiv- porteføljen		Investeringsvalg- porteføljen		Sum	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
GJELDSINSTRUMENTER TIL VIRKELIG VERDI								
Norske obligasjoner	5 850	5 850	33 146	33 146	0	0	38 997	38 997
Utenlandske obligasjoner	165	165	20 559	20 559	0	0	20 724	20 724
Opptjente ikke forfalte renter	36	36	397	397	0	0	432	432
Norske obligasjonsfond	2 189	2 189	46 715	46 715	620	620	49 524	49 524
Utenlandske obligasjonsfond	0	0	12 933	12 933	0	0	12 933	12 933
Norske sertifikater	689	689	9 650	9 650	0	0	10 338	10 338
Utenlandske sertifikater	0	0	161	161	0	0	161	161
Opptjente ikke forfalte renter	4	4	14	14	0	0	18	18
Sum obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	8 934	8 934	123 574	123 574	620	620	133 128	133 128
Norske utlån og fordringer	640	640	4 280	4 280	11	11	4 931	4 931
Utenlandske utlån og fordringer	385	385	5 374	5 374	23	23	5 783	5 783
Sum utlån og fordringer	1 025	1 025	9 654	9 654	34	34	10 713	10 713
DERIVATER								
Renteswapper	645	645	225	225	0	0	870	870
Valutaterminer	0	0	712	712	2	2	714	714
Sum finansielle derivater klassifisert som eiendeler	645	645	937	937	2	2	1 584	1 584
Andre finansielle eiendeler	14	14	1 400	1 400	0	0	1 415	1 415
Sum finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	11 052	11 052	229 097	229 097	1 174	1 174	241 323	241 323
FORPLIKTELSE								
DERIVATER								
Renteswapper	0	0	998	998	0	0	998	998
Valutaterminer	0	0	3 061	3 061	14	14	3 075	3 075
Sum finansielle derivater klassifisert som gjeld	0	0	4 059	4 059	14	14	4 074	4 074
ANSVARLIG LÅNEKAPITAL								
Ansvarlig lånekapital	6 220	6 554	0	0	0	0	6 220	6 554
Fondsobligasjonslån	1 650	1 283	0	0	0	0	1 650	1 283
Sum ansvarlig lånekapital mv.	7 870	7 837	0	0	0	0	7 870	7 837
FORPLIKTELSE TIL KREDITTINSTITUSJONER								
Norske call money ¹	0	0	0	0	0	0	0	0
Utenlandske call money ¹	716	716	168	168	1	1	885	885
Sum forpliktelser til kreditinstitusjoner	716	716	168	168	1	1	885	885

¹ Call money er sikkerhetsstillelse for blant annet betalt/mottatt margin i forbindelse med derivater.

NOTE 7 Virkelig verdi hierarki

30.06.2017 MILLIONER KRONER	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
EIENDELER SOM MÅLES TIL VIRKELIG VERDI				
SELSKAPSPORTEFØLJEN				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	2 268	6 767	0	9 035
Sertifikater	0	454	0	454
Obligasjoner	47	6 314	0	6 361
Obligasjonsfond	2 220	0	0	2 220
Utlån og fordringer	343	799	0	1 142
Aksjer og andeler	0	477	49	527
Aksjer	0	477	49	527
Finansielle derivater	0	601	0	601
Andre finansielle eiendeler	0	1	0	1
Sum selskapsporteføljen	2 610	8 647	49	11 306
KOLLEKTIVPORTEFØLJEN				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	83 134	39 302	0	122 436
Sertifikater	6 400	1 308	0	7 708
Obligasjoner	15 767	37 994	0	53 761
Obligasjonsfond	60 967	0	0	60 967
Utlån og fordringer	9 252	1 033	0	10 286
Aksjer og andeler	83 739	5 249	11 563	100 551
Aksjer	25 575	1 817	1 480	28 871
Aksjefond	58 164	0	76	58 240
Eiendomsfond	0	218	2 050	2 268
Spesialfond	0	3 215	0	3 215
Private Equity	0	0	7 957	7 957
Finansielle derivater	0	1 165	0	1 165
Andre finansielle eiendeler	0	3 500	0	3 500
Sum kollektivporteføljen	176 125	50 249	11 563	237 937

NOTE 7 Virkelig verdi hierarki – forts.

30.06.2017 MILLIONER KRONER	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
INVESTERINGSVALGPORTEFØLJEN				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	595	0	0	595
Obligasjonsfond	595	0	0	595
Utlån og fordringer	51	0	0	51
Aksjer og andeler	563	16	0	579
Aksjefond	563	0	0	563
Spesialfond	0	16	0	16
Finansielle derivater	0	5	0	5
Andre finansielle eiendeler	0	1	0	1
Sum investeringsvalgporteføljen	1 210	21	0	1 231
Sum finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	179 945	58 918	11 612	250 475
SELKAPSPORTEFØLJEN				
Investeringseiendom	0	0	1 001	1 001
Sum investeringseiendom	0	0	1 001	1 001
FORPLIKTELSER SOM MÅLES TIL VIRKELIG VERDI				
SELKAPSPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	0	0	0
Gjeld til kredittinstitusjoner	607	0	0	607
Sum selskapsporteføljen	607	0	0	607
KOLLEKTIVPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	2 222	0	2 222
Gjeld til kredittinstitusjoner	745	0	0	745
Sum kollektivporteføljen	745	2 222	0	2 966
INVESTERINGSVALGPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	5	0	5
Gjeld til kredittinstitusjoner	2	0	0	2
Sum investeringsvalgporteføljen	2	5	0	7
Sum finansielle forpliktelser som måles til virkelig verdi	1 353	2 227	0	3 580

NOTE 7 Virkelig verdi hierarki — forts.

30.06.2016 MILLIONER KRONER	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
EIENDELER SOM MÅLES TIL VIRKELIG VERDI				
SELKAPSPORTEFØLJEN				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	2 280	5 308	0	7 589
Sertifikater	0	705	0	705
Obligasjoner	67	4 603	0	4 670
Obligasjonsfond	2 214	0	0	2 214
Utlån og fordringer	381	842	0	1 223
Aksjer og andeler	0	362	45	407
Aksjer	0	362	45	407
Finansielle derivater	0	905	0	905
Andre finansielle eiendeler	0	150	0	150
Sum selskapsporteføljen	2 661	7 568	45	10 274
KOLLEKTIVPORTEFØLJEN				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	82 579	33 912	0	116 491
Sertifikater	5 356	2 252	0	7 608
Obligasjoner	18 671	31 660	0	50 331
Obligasjonsfond	58 552	0	0	58 552
Utlån og fordringer	9 875	702	0	10 576
Aksjer og andeler	73 540	1 836	8 930	84 306
Aksjer	21 327	1 106	1 458	23 891
Aksjefond	52 213	0	79	52 291
Eiendomsfond	0	354	881	1 235
Spesialfond	0	376	0	376
Private Equity	0	0	6 512	6 512
Finansielle derivater	0	1 903	0	1 903
Andre finansielle eiendeler	0	12 796	0	12 796
Sum kollektivporteføljen	165 993	51 150	8 930	226 073

NOTE 7 Virkelig verdi hierarki – forts.

30.06.2016 MILLIONER KRONER	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
INVESTERINGSVALGPORTEFØLJEN				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	622	0	0	622
Obligasjonsfond	622	0	0	622
Utlån og fordringer	64	0	0	64
Aksjer og andeler	447	14	0	461
Aksjefond	447	0	0	447
Spesialfond	0	14	0	14
Finansielle derivater	0	3	0	3
Andre finansielle eiendeler	0	0	0	0
Sum investeringsvalgporteføljen	1 133	18	0	1 151
Sum finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	169 787	58 736	8 975	237 498
SELSKAPSPORTEFØLJEN				
Investeringseiendom	0	0	1 001	1 001
Sum investeringseiendom	0	0	1 001	1 001
FORPLIKTELSER SOM MÅLES TIL VIRKELIG VERDI				
SELSKAPSPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	1	0	1
Gjeld til kredittinstitusjoner	920	0	0	920
Sum selskapsporteføljen	920	1	0	920
KOLLEKTIVPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	3 424	0	3 424
Gjeld til kredittinstitusjoner	513	0	0	513
Sum kollektivporteføljen	513	3 424	0	3 937
INVESTERINGSVALGPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	8	0	8
Gjeld til kredittinstitusjoner	1	0	0	1
Sum investeringsvalgporteføljen	1	8	0	9
Sum finansielle forpliktelser som måles til virkelig verdi	1 434	3 433	0	4 866

NOTE 7 Virkelig verdi hierarki — forts.

31.12.2016 MILLIONER KRONER	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
EIENDELER SOM MÅLES TIL VIRKELIG VERDI				
SELSKAPSPORTEFØLJEN				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	2 242	6 692	0	8 934
Sertifikater	0	693	0	693
Obligasjoner	53	5 998	0	6 051
Obligasjonsfond	2 189	0	0	2 189
Utlån og fordringer	463	563	0	1 025
Aksjer og andeler	0	387	47	434
Aksjer	0	387	47	434
Finansielle derivater	0	645	0	645
Andre finansielle eiendeler	0	14	0	14
Sum selskapsporteføljen	2 705	8 300	47	11 052
KOLLEKTIVPORTEFØLJEN				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	82 018	41 557	0	123 574
Sertifikater	5 989	3 836	0	9 825
Obligasjoner	16 380	37 721	0	54 101
Obligasjonsfond	59 648	0	0	59 648
Utlån og fordringer	8 646	1 008	0	9 654
Aksjer og andeler	78 755	4 655	10 121	93 531
Aksjer	24 169	1 368	1 375	26 912
Aksjefond	54 586	0	84	54 671
Eiendomsfond	0	287	1 610	1 897
Spesialfond	0	3 000	0	3 000
Private Equity	0	0	7 052	7 052
Finansielle derivater	0	937	0	937
Andre finansielle eiendeler	0	1 400	0	1 400
Sum kollektivporteføljen	169 419	49 557	10 121	229 097

NOTE 7 Virkelig verdi hierarki – forts.

31.12.2016 MILLIONER KRONER	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
INVESTERINGSVALGPORTEFØLJEN				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	620	0	0	620
Obligasjonsfond	620	0	0	620
Utlån og fordringer	34	0	0	34
Aksjer og andeler	504	15	0	519
Aksjefond	504	0	0	504
Spesialfond	0	15	0	15
Finansielle derivater	0	2	0	2
Andre finansielle eiendeler	0	0	0	0
Sum investeringsvalgporteføljen	1 157	17	0	1 174
Sum finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	173 280	57 875	10 168	241 323
SELSKAPSPORTEFØLJEN				
Investeringseiendom	0	0	1 003	1 003
Sum investeringseiendom	0	0	1 003	1 003
FORPLIKTELSE SOM MÅLES TIL VIRKELIG VERDI				
SELSKAPSPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	0	0	0
Gjeld til kredittinstitusjoner	716	0	0	716
Sum selskapsporteføljen	716	0	0	716
KOLLEKTIVPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	4 059	0	4 059
Gjeld til kredittinstitusjoner	168	0	0	168
Sum kollektivporteføljen	168	4 059	0	4 227
INVESTERINGSVALGPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	14	0	14
Gjeld til kredittinstitusjoner	1	0	0	1
Sum investeringsvalgporteføljen	1	14	0	15
Sum finansielle forpliktelser som måles til virkelig verdi	885	4 073	0	4 958

NOTE 7 Virkelig verdi hierarki – forts.

ENDRINGER I NIVÅ 3 AKSJER, UNOTERTE SELSKAPSPORTEFØLJEN	Bokført verdi 30.06.2017	Bokført verdi 30.06.2016	Bokført verdi 31.12.2016
Inngående balanse 01.01.	47	45	45
Solgt	0	0	0
Kjøpt	3	0	0
Urealiserte endringer	0	0	2
Utgående balanse 30.06. / 31.12.	49	45	47
Realisert gevinst / tap	0	0	0

ENDRINGER I NIVÅ 3 AKSJER, UNOTERTE KOLLEKTIVPORTEFØLJEN	Bokført verdi 30.06.2017	Bokført verdi 30.06.2016	Bokført verdi 31.12.2016
Inngående balanse 01.01.	1 375	1 369	1 369
Solgt	-8	-4	-51
Kjøpt	13	2	65
Urealiserte endringer	100	92	-7
Utgående balanse 30.06. / 31.12.	1 480	1 458	1 375
Realisert gevinst / tap	0	0	12

ENDRINGER I NIVÅ 3 AKSJEFOND, UNOTERTE KOLLEKTIVPORTEFØLJEN	Bokført verdi 30.06.2017	Bokført verdi 30.06.2016	Bokført verdi 31.12.2016
Inngående balanse 01.01.	84	76	76
Solgt	-6	0	0
Kjøpt	0	0	0
Urealiserte endringer	-2	3	9
Utgående balanse 30.06. / 31.12.	76	79	84
Realisert gevinst / tap	0	0	0

ENDRINGER I NIVÅ 3, PRIVATE EQUITY OG EIENDOMSFOND KOLLEKTIVPORTEFØLJEN	Bokført verdi 30.06.2017	Bokført verdi 30.06.2016	Bokført verdi 31.12.2016
Inngående balanse 01.01.	8 661	7 164	7 164
Solgt	-721	-470	-1 108
Kjøpt	1 164	1 004	2 739
Urealiserte endringer	902	-304	-133
Utgående balanse 30.06. / 31.12.	10 007	7 393	8 661
Realisert gevinst / tap	150	99	326

NOTE 7 Virkelig verdi hierarki – forts.

ENDRINGER I NIVÅ 3, INVESTERINGSEIENDOM SELSKAPSPORTEFØLJEN	Bokført verdi 30.06.2017	Bokført verdi 30.06.2016	Bokført verdi 31.12.2016
Inngående balanse 01.01.	1 003	893	893
Solgt	0	0	0
Kjøpt	0	0	0
Urealiserte endringer	20	0	161
Annet	-22	108	-52
Utgående balanse 30.06. / 31.12.	1 001	1 001	1 003
Realisert gevinst / tap	-22	-32	52
Sum nivå 3	12 613	9 976	11 171

Beløpene i nivåfordelingen finner man igjen i balansen, under de ulike porteføljenes fordeling av finansielle instrumenter til virkelig verdi og investeringseiendommer. Urealiserte endringer reflekteres på linjen «Verdiendringer på investeringer» i resultatet i de ulike porteføljene.

Virkelig verdi skal være en representativ pris basert på hva tilsvarende eiendel eller forpliktelse ville vært omsatt for ved normale markedsbetingelser og forhold. Høyeste kvalitet i forhold til virkelig verdi er basert på noterte kurser i et aktivt marked. Et finansielt instrument anses som notert i et aktivt marked dersom noterte kurser er enkelt og regelmessig tilgjengelig fra en børs, forhandler, megler, næringsgruppering, prissettingstjeneste eller reguleringsmyndighet, og disse kursene representerer faktiske og regelmessige forekommende transaksjoner på armlengdes avstand.

NIVÅ 1:

Instrumenter i dette nivået henter virkelig verdi fra noterte priser i et aktivt marked for identiske eiendeler eller forpliktelser som enheten har tilgang til ved rapporteringstidspunktet. Eksempler på instrumenter i nivå 1 er børsnoterte papirer.

NIVÅ 2:

Instrumenter i dette nivået anses ikke å ha et aktivt marked. Virkelig verdi hentes fra observerbare markedsdata; dette inkluderer hovedsaklig priser basert på identiske instrumenter, men hvor instrumentet ikke innehar høy nok omsetningsfrekvens, samt priser basert på tilsvarende eiendeler og prisledende indikatorer som kan bli bekreftet fra markedsinformasjon. Eksempler på instrumenter i nivå 2 er rentepapirer priset ut fra rentebaner. For mer informasjon vedrørende prising av nivå 2 instrumenter henvises det til note 9 i konsernet for de ulike klassene som ligger i dette nivået.

NIVÅ 3:

Instrumenter på nivå 3 innehar ingen observerbare markedsdata eller omsettes på markeder som anses som inaktivt. Prisen baseres hovedsakelig på egne beregninger, hvor reell virkelig verdi kan avvike hvis instrumentet skulle blitt omsatt. Instrumentene som omfattes i nivå 3 hos KLP er unoterte aksjer og private equity investeringer. For mer informasjon vedrørende prising av nivå 3 instrumenter henvises det til note 9 i konsernet for de ulike klassene som ligger i dette nivået.

Verdsettelse rundt poster i de ulike nivåene er beskrevet i note 9 i konsernet, for beskrivelse av prising på investeringseiendom henvises det til årsrapporten.

I note 6 opplyses det om virkelig verdi av eiendeler og forpliktelser som måles til amortisert kost. Den nivåbaserte fordelingen for disse postene vil være som følger: eiendeler klassifisert som hold til forfall vil inngå i nivå 1, utlån, og lån og fordringer vil inngå i nivå 2. Forpliktelser, målt til amortisert kost, vil være fordelt på følgende vis; ansvarlige lån fordelt i nivå 1 og i nivå 2, fondsobligasjonslånet vil vært fordelt i nivå 2, gjeld til kredittinstitusjoner vil vært fordelt i nivå 1. For informasjon vedrørende prising av disse rentepapirene henvises det til note 9 i konsernet.

På verdipapirene som inngår i nivå 3 er det ikke blitt gjort en sensitivitetsanalyse, en endring i variablene til prisingen er rent informasjonsmessig vurdert til å gi lite merverdi utover det som allerede er oppgitt i noten.

NOTE 7 Virkelig verdi hierarki – forts.

For sensitivitetsanalyse for investeringseiendom henvises det til årsrapporten. På generelt grunnlag vil en endring i prisingen på 5% gi en endring i verdien på 631 millioner kroner per 30.06.2017 på eiendelene i nivå 3.

Hva gjelder flytting av papirer mellom nivåene er det lagt grenser på antall handelsdager og omsetningsmengde på aksjer for å skille nivå 1 og nivå 2. De generelle prinsippene rundt nivåfordeling går hovedsaklig på om eiendelen eller forpliktelsen er notert eller ikke, og om noteringen kan angis

å være i et aktivt marked. For aksjer er det et ytterligere skille på handelsdager og omsetningsmengde som skiller ut noterte papirer som ikke inngår i aktivt marked.

Ved flytting mellom nivåene tas det utgangspunkt i verdiene ved slutten av rapporteringsperioden.

I 2. kvartal er det flyttet aksjer for 119 millioner kroner fra nivå 1 til nivå 2. Flyttingen skyldes endring i likviditet. Ingen flyttinger utover dette.

NOTE 8 Presentasjon av eiendeler og gjeld som er gjenstand for netto oppgjør

30.06.2017 MILLIONER KRONER	Relaterte beløp som ikke er presentert netto						
	Brutto finansielle eiendeler/gjeld	Brutto eiendeler/gjeld som er presentert netto	Balansført verdi	Finansielle instrumenter	Sikkerhet i kontanter	Sikkerhet i verdi-papirer	Netto beløp
EIENDELER							
Finansielle derivater	1 771	0	1 771	-1 045	-742	0	58
Sum	1 771	0	1 771	-1 045	-742	0	58
PORTEFØLJEFORDELTE EIENDELER							
Sum eiendeler kollektivporteføljen	1 165	0	1 165	-1 043	-134	0	45
Sum eiendeler selskapsporteføljen	601	0	601	0	-607	0	11
Sum eiendeler investeringsvalgporteføljen	5	0	5	-2	-1	0	2
Sum	1 771	0	1 771	-1 045	-742	0	58
GJELD							
Finansielle derivater	2 227	0	2 227	-1 036	-705	0	497
Sum	2 227	0	2 227	-1 036	-705	0	497
PORTEFØLJEFORDELTE GJELD							
Sum gjeld kollektivporteføljen	2 222	0	2 222	-1 034	-704	0	496
Sum gjeld selskapsporteføljen	0	0	0	0	0	0	0
Sum gjeld investeringsvalgporteføljen	5	0	5	-2	-1	0	2
Sum	2 227	0	2 227	-1 036	-705	0	497

NOTE 8 Presentasjon av eiendeler og gjeld som er gjenstand for netto oppgjør – forts.

30.06.2016 MILLIONER KRONER	Brutto finansielle eiendeler/gjeld	Brutto eiendeler/ gjeld som er presentert netto	Balansført verdi	Finansielle instrumenter	Relaterte beløp som ikke er presentert netto		Netto beløp
					Sikkerhet i kontanter	Sikkerhet i verdi- papirer	
EIENDELER							
Finansielle derivater	2 359	0	2 359	-843	-1 433	0	135
Sum	2 359	0	2 359	-843	-1 433	0	135
PORTEFØLJEFORDELTE EIENDELER							
Sum eiendeler kollektivporteføljen	1 903	0	1 903	-842	-513	0	97
Sum eiendeler selskapsporteføljen	905	0	905	0	-920	0	36
Sum eiendeler investeringsvalg- porteføljen	3	0	3	-1	-1	0	2
Sum	2 812	0	2 812	-843	-1 433	0	135
GJELD							
Finansielle derivater	2 980	0	2 980	-843	-2 211	0	20
Sum	2 980	0	2 980	-843	-2 211	0	20
PORTEFØLJEFORDELT GJELD							
Sum gjeld kollektivporteføljen	3 424	0	3 424	-842	-2 199	0	20
Sum gjeld selskapsporteføljen	1	0	1	0	-1	0	0
Sum gjeld investeringsvalgporteføljen	8	0	8	-1	-11	0	0
Sum	3 433	0	3 433	-843	-2 211	0	20

NOTE 8 Presentasjon av eiendeler og gjeld som er gjenstand for netto oppgjør – forts.

31.12.2016 MILLIONER KRONER					Relaterte beløp som ikke er presentert netto		
	Brutto finansielle eiendeler/gjeld	Brutto eiendeler/gjeld som er presentert netto	Balanseført verdi	Finansielle instrumenter	Sikkerhet i kontanter	Sikkerhet i verdipapirer	Netto beløp
EIENDELER							
Finansielle derivater	1 584	0	1 584	-864	-792	0	22
Sum	1 584	0	1 584	-864	-792	0	22
PORTEFØLJEFORDELTE EIENDELER							
Sum eiendeler kollektivporteføljen	937	0	937	-862	-76	0	0
Sum eiendeler selskapsporteføljen	645	0	645	0	-716	0	22
Sum eiendeler investeringsvalgporteføljen	2	0	2	-2	0	0	0
Sum	1 584	0	1 584	-864	-792	0	22
GJELD							
Finansielle derivater	4 074	0	4 074	-864	-3 320	0	17
Sum	4 074	0	4 074	-864	-3 320	0	17
PORTEFØLJEFORDELTE GJELD							
Sum gjeld kollektivporteføljen	4 059	0	4 059	-862	-3 308	0	15
Sum gjeld selskapsporteføljen	0	0	0	0	0	0	0
Sum gjeld investeringsvalgporteføljen	14	0	14	-2	-12	0	1
Sum	4 074	0	4 074	-864	-3 320	0	17

Formålet med noten er å vise den potensielle effekten av nettingavtaler i KLP; hvilke muligheter KLP har for å motregne bilaterale avtaler mot andre motparter dersom disse skulle gå konkurs, og beløpet som gjenstår om alle slike nettingavtaler materialiseres. Notene viser derivatposisjoner i balansen, samt en ytterligere tabell med tilsvarende informasjon sortert på de ulike porteføljene i selskapet.

NOTE 9 Forpliktelser

MILLIONER KRONER	30.06.2017	30.06.2016	31.12.2016
Kortsiktig gjeld verdipapirhandel	4 720	11 398	2 095
Forskuddstrekk pensjonsordning	599	566	380
Leverandørgjeld	16	8	2
Derivater	2 227	3 433	4 074
Gjeld til kredittinstitusjoner	1 353	1 434	885
Forpliktelser i forbindelse med direkte forsikring	126	131	537
Øvrige kortsiktige forpliktelser	15	15	28
Sum forpliktelser	9 056	16 984	8 001

NOTE 10 Kapitalkrav

MILLIARDER KRONER	30.06.2017	31.12.2016		30.06.2017	31.12.2016
FORENKLET SOLVENS II BALANSE					
Eiendeler, bokført	516	497	Beste estimat	468	450
Merverdier HTF/lån og fordringer	10	9	Risikomargin	13	13
Merverdier øvrige utlån	1	1	Ansvarlige lån/fondsobligasjonslån	8	8
Øvrige mer/mindreverdier	0	0	Andre forpliktelser	10	9
Utsatt skattefordel	0	1	Utsatt skatteforpliktelse	0	0
Sum eiendeler etter solvens II	527	507	Sum forpliktelser etter solvens II	500	480
			Eiendeler minus forpliktelser	28	27
			- Utsatt skattefordel	0	-1
			- Risikoutjevningssfond	-4	-4
			+ Fondsobligasjonslån	2	2
			Basiskapital - kapitalgruppe 1	25	24
			Tellende ansvarlig kapital - kapitalgruppe 1	25	24
			Ansvarlige lån	7	7
			Risikoutjevningssfond	4	4
			Basiskapital - kapitalgruppe 2	11	11
			Supplerende kapital	10	10
			Supplerende kapital - kapitalgruppe 2	10	10
			Fradrag for maks. kapital i gruppe 2	-13	-13
			Tellende ansvarlig kapital - kapitalgruppe 2	8	7
			Utsatt skattefordel	0	0
			Tellende ansvarlig kapital - kapitalgruppe 3	0	0
			Tellende ansvarlig kapital under Solvens II	33	31
			Markedsrisiko	6	6
			Diversifisering markedsrisiko	-2	-2
			Motpartsrisiko	0	0
			Forsikringsrisiko	15	15
			Diversifisering forsikringsrisiko	-4	-4
			Diversifisering generelt	-2	-3
			Operasjonell risiko	2	2
			Tapsabsorberende evne til utsatt skatt	0	0
			Solvenskapitalkrav (SCR)	15	15
			Det lineære minstekapitalkravet (MCR_lineær)	6	5
			Minimum	4	4
			Maksimum	7	7
			Minstekapitalkravet (MCR)	6	5
			Solvensgrad	216 %	209 %

Solvens II er innført fra 01.01.2016 og beregningen av solvensmargin endres fullstendig samtidig med at tidligere krav til kapitaldekning og kjernekapitaldekning bortfaller. I Solvens II-balansen inngår eiendeler og forpliktelser til virkelig verdi. For eiendeler som har en annen verdi i regnskapet legges derfor mer-/mindreverdiene til. For KLPs forsikringsforpliktelser finnes det ikke observerbare markedsverdier. Disse beregnes derfor ved et beste estimat basert på aktuarielle forutsetninger. I tillegg kommer en risikomargin som skal reflektere en tredjeparts kapitalkostnader ved å overta disse forpliktelsene.

Kapitalgruppe 1 fremkommer av Solvens II-balansen, samt fondsobligasjonslånet. Kapitalgruppe 2 består av ansvarlige lån, risikoutjevningssfond og ikke-innbetalt supplerende kapital. Finanstilsynet har godkjent at KLPs vedtektsfestede etterinnkallingsrett kan regnes med som supplerende kapital med et beløp tilsvarende 2,5% av foretakets premie-reserve. Kapital som kan medregnes i kapitalgruppe 2 er begrenset oppad til 50% av kapitalkravet. Ansvarlige lån med første renteendring i 2017 kan derfor innfris uten at det påvirker solvensgraden.

Uten bruk av midlertidig fradrag i forsikringstekniske avsetninger er foretakets solvensgrad 216% som er godt over foretakets mål om minst 150%. Med det midlertidige fradraget er solvensgraden 314%.

HOVEDKONTOR

Besøksadresse:

Dronning Eufemias gate 10, Oslo

Sentralbord: 55 54 85 00

Faks: 22 03 36 00

REGIONSKONTOR

Besøksadresse:

Zander Kaaes gate 7, Bergen

Kundesenter: 55 54 85 00

Faks: 55 54 85 90

ALL POST SENDES TIL

Kommunal Landspensjonskasse,

Pb. 400 Sentrum, 0103 Oslo

Elektroniske henvendelser:

klp.no/kontakt

www.klp.no

Organisasjonsnr.: 938 708 606